

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ"

Факултет по педагогика

Катедра "Педагогика"

Докторска програма: „Специална педагогика“

(на английски език)

Апостолия Еврипидис Хармани

**АРТДЕЙНОСТИ В КОРЕКЦИОННО-
ПЕДАГОГИЧЕСКАТА РАБОТА С ДЕЦА СЪС
СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ**

Автореферат

на дисертационния труд за придобиване на образователната и
научна степен „ДОКТОР“

Област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално
направление 1.2. Педагогика, докторска програма
„Специална педагогика“

Научен ръководител:

Доц. д-р Пелагия Терзийска

Благоевград, 2019 г.

Дисертацията съдържа 495 страници, от които 210 основен научен текст и 285 страници приложения. В дисертационния труд са включени 37 таблици и 26 диаграми. Библиографията съдържа 244 източника включващи заглавия на латиница, български, гръцки език и интернет позиции.

Официалната защита на дисертационния труд ще се състои на 13.09.2019 година от 13:00 часа в зала 412 на УК №1

Научното жури е в състав:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Благодарности.....	6
Абстракт	8
УВОД	17
ПЪРВА ГЛАВА: АРТПЕДАГОГИКА, АРТТЕРАПИЯ, АРТДЕЙНОСТИ В ИЗКУСТВОТО И НАУКАТА.....	19
1. Артпедагогиката като автономно поле за научни изследвания. Арттерапия – психологични и педагогически еквиваленти и измерения	20
2. Артдейности в контекста на изкуството. Диференциация на дейностите и ролята на изразните средства.....	53
3. Артпедагогика и арттерапия за деца със специални образователни потребности. Синергия на проблема	72
4. Артдейности с деца със специални образователни потребности	85
ВТОРА ГЛАВА – СПЕЦИФИКА НА КОРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАТА РАБОТА С ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В КОНТЕКСТА НА АРТПЕДАГОГИКАТА.....	91
1. Детето със специални образователни потребности – отвъд диагнозата. Психолого – педагогически аспекти	91
2. Измерения на корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности чрез изкуство.....	109
2.1 Интегриране на артдейности и изразни средства за упражняване на влияние	109
2.2 Подкрепяща среда за осъществяване на артдейности с деца със специални образователни потребности	113
2.3 „Организация на групата“ за осъществяване на артдейности с деца със специални образователни потребности	118
ТРЕТА ГЛАВА – АРТМОДЕЛ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА КОРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАТА РАБОТА С ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ	121

Изследване относно мястото на артдейностите в корекционно-педагогическата

работа с деца със СОП	122
Количествен и качествен анализ на резултатите от емпиричното изследване с учители	123
Количествен и качествен анализ на резултатите от емпиричното изследване с родители	155
Експериментално изследване на ефектите от приложението на артмодела в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП	173
Интерпретиране и анализ на резултатите от експерименталното изследване	195
ОБСЪЖДАНЕ	232
ИЗВОДИ	205
БИБЛИОГРАФИЯ	211
ПРИЛОЖЕНИЯ	239

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

Увод	6
Глава I – Артпедагогика, арттерапия, артдейности в изкуството и науката	10
Глава II – Специфика на корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности в контекста на артпедагогиката	13
Глава III – Артмодел за подобряване на корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности	14
1. Количествен и качествен анализ на резултатите от емпиричното изследване с учители	18
2. Количествен и качествен анализ на резултатите от емпиричното изследване с родителите	19
3. Експериментално изследване на ефектите от прилагането на артмодел в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП	24
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	41
ПРИНОСИ	45
1. Принос към теорията	45
2. Принос към практиката.....	45
ПУБЛИКАЦИИ	47

УВОД

Изкуството не е самотна област на човешката дейност, то е в постоянен и тесен допир с природната среда и обществения живот, с научното познание, с религиозния стремеж и нравствения идеал, с всичко, което ни заобикаля. Изкуството е онази сила, която тласка напред развитието на човека, прави живота по-красив, по-приемлив, по-добър. Изкуството прониква във всички сфери на съвременния живот и докосва хора от различни култури, с различни нравствени нагласи, социално положение и жизнени позиции. Неизменно е и неговото приложение в образователните институции, включително и в специалното образование.

Едно сравнително ново направление в корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности е Артпедагогиката.

Тъй като артпедагогиката е съчетание на две области от научното познание – изкуство и педагогика – тя поставя основата, на която се базират теорията и практиката на корекционно-педагогическия процес. Нейните възпитателни функции са насочени към изграждане на нравствено-естетически, естетически и комуникативно-рефлексивни качества у личността и подпомагат процеса на интеграция и социализация с помощта на изкуство. Включването на поначало приятни за децата занимания с изкуство и съчетаването им с елементи на игра доказано могат да повлияят положително развитието на децата с увреждане.

Поради това артдейностите в корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности се явява особено актуална тема, тъй като в Гърция използването на артдейности не е достатъчно разпространено. Авторът на настоящата дисертация работи с такива деца и това я провокира да търси начини за подобряване на корекционно-педагогическа работа чрез използването на различни артдейности.

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО са артдейностите включени в корекционно-педагогическата работа по математика, роден език и история с деца със специални образователни потребности.

ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО е ефектът на артдейностите – музикални, изобразителни и театрализиращи върху развитието на детето със специални образователни потребности.

Разбирайки значимостта на артдейностите в настоящия дисертационен труд, насочваме специално вниманието си към търсенето на проектите им в корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности. В този контекст така формулираните обект и предмет на изследването дават възможност като цел да определим:

ЦЕЛ – да се разкрие ролята на артдейностите за ефективно осъществяване на корекционно-педагогическа работа с ученици със специални образователни

потребности, както и стимулиращото влияние на артдейността за активно участие в този процес.

ЗАДАЧИ

- Да се направи теоретична обосновка на изследването и анализ на артдейностите, които повишават ефективността на корекционно-педагогическата работа с учениците със СОП
- Да се изследва, анализира и създаде инструмент за реализиране на педагогическото изследване.
- Да се проучат възгледите на учителите и родителите за ползата и приноса на артдейностите в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП.
- Да се анализира стъпка по стъпка процесът на осъществяване на артдейности и проведе експериментална работа, целяща да повиши интереса и участието на учениците в урока, да увеличи възможностите за комуникация, както и постигане на по-добро разбиране на преподаваните научни понятия.
- Да се създаде артмодел, подпомагащ корекционно-педагогическата работа с децата със СОП и стимулиращ обучението и развитието им.

ХИПОТЕЗА

Направените хипотези са, както следва:

- а) Съществува реална необходимост от използване на артдейности в образователния процес с цел коригиране на образователните затруднения, пред които са изправени децата със СОП.
- б) Учителите и родителите имат положително отношение към използването на артдейности и полезността на артдейностите в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП.
- в) Артдейностите допринасят за подобряване на взаимоотношенията с връстници и възрастни и плавното интегриране на децата със СОП в класната стая и в училище като цяло.
- г) Предложеният и апробиран артмодел има положителен ефект върху обучението и цялостното развитие на децата със СОП.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ МЕТОДИ

Методите, прилагани в контекста на тази дисертация, са:

1. Теоретичният анализ по проблемите на изследваната тематика
2. Анкетно пручване на отношението на учителите и родителите към използването и ползата от артдейности в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП.
3. Интервю
4. Педагогически експеримент
5. Педагогическо наблюдение
6. Статистически методи за обработка на данните и графични методи за тяхното представяне

Липсата на въпросници в гръцката и международната литература за изследване на нагласите и възгледите на учителите и родителите за приноса на

артдейностите в корекционно-педагогическата работа създаде необходимостта от разработване на подходящ въпросник. Въпросникът, предназначен за учителите като част от това изследване, се състои от 26 въпроса (демографски въпроси, въпроси, свързани с осъществяването на художествени дейности по категории дейности, възгледите на учителите за използването на художествените дейности като средство за по-добро разбиране на предмета, както и в кои типове уроци да се реализират и т.н.) и прилежащи към тях 163 променливи (категорични, класифицирани и количествено определени).

Въпросникът, създаден за родителите, се състои от 26 въпроса (демографски данни, общи въпроси за децата, информация за използването на художествени дейности, и др.). Въпросникът съдържа общо 130 променливи (категорични, класифицирани и количествено определени).

Нашето изследване се опита да установи наличието на "вътрешната последователност" във всяка скала от класифицирани променливи на базата на коефициент α на Cronbach. Коефициентът α на Cronbach за всички въпроси е $(\alpha) = 0,95$ за въпросника на учителите и $(\alpha) = 0,98$ за въпросника на родителите. Стойностите $\alpha = 0,95$ и $\alpha = 0,98$ се считат за приемливи.

Провеждането на две предварителни проучвания преди разпространението на въпросника значително допринесоха за окончателната версия на въпросника.

Двете предварителни проучвания се проведеха през периода ноември - декември 2016 г. с група от десет (10) общообразователни и ресурсни учители, работещи в района на Лариса и Превеза и десет (10) родители, живеещи в района на Лариса.

Разпространението и събирането на въпросници се проведе лично от изследователя и продължи от януари до април 2017 г. Общо 147 въпросника бяха разпределени между учителите, като 100 от тях бяха попълнени (68%) и върнати; 92 въпросника бяха раздадени на родителите, като 60 бяха попълнени (65,2%) и върнати.

Въпросите бяха разделени по признак за категорични и градиращи променливи, базирани на очаквания статистически анализ. Анализът беше извършен с IBM SPSS Statistics 23. Променливите бяха подложени на първична статистическа обработка, адаптирана към естеството на данните. Променливите бяха категоризирани като категорични, с множествен избор и класифицирани. Категоричните променливи бяха използвани за анализиране на честотите на категориите под формата на таблици и графики. За градиращите променливи беше приложен анализ на честотите на категориите под формата на таблици и графики, както и параметричен статистически анализ, включително средна стойност, стандартно отклонение, минимални и максимални стойности и брой стойности за всеки критерий. За да се определи в каква степен отношението на участниците към приноса на художествената дейност към корекционно-педагогическата работа се различава на базата на индивидуалните различия и по-конкретно до каква степен те се различават въз основа на променливите на социалния профил, ние разгледахме влиянието на пола, нивото на образование и професията на участниците с оглед на регистрираните мнения (систематична класификация и класификация на отговорите

на комбинираните таблици $\alpha\chi^2$, прилагане на статистическия критерий χ^2 , параметричен контрол t на независимите данни, анализ на вариациите).

Интервютата с 10 образователни специалисти и 10 родители за изследване на възгледите им за приноса на артдейностите за корекционно-педагогическата работа с деца със СОП допринесоха за по-точния анализ и обобщаване на резултатите от изследването.

Спряхме се на музикални, изобразителни и тетрализирани дейности, тъй като това са дейности предпочитани, както от учители, така и родители, а и авторът на настоящия дисертационен труд има опит от тяхното прилагане.

Процесът на **експерименталното изследване** на ефектите от прилагането на артмодела в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП започна през януари 2017 г. и продължи до април 2018, предхождан от актуализация от ноември до декември 2016 г. на родители, деца и отговорни учители, участвали в проучването. Основната цел на информационното допитване през декември беше да събере информация за историята на децата, участвали в проучването, тяхното училищно представяне по това време и трудностите, пред които са изправени както родителите, така и учителите работещи с тях. В същото време имаше непрекъснат информационен обмен и анализ както с учителите, така и с родителите за дейностите, които ще бъдат включени и за целевата им насоченост.

С оглед осигуряване на най-пълноценно събиране на информация и обезпечаване на напредъка на изследването, ние установихме заедно с учителите и родителите режим на ежедневни срещи, за да обсъждаме прогреса на децата, като същевременно провеждаме интервюта, оценени от родители и настойници на деца, но също така и от учители по изкуства. С учителите разговаряхме два пъти седмично, за да разглеждаме внимателно изникващите трудности, хода на развитие на детето, неговото поведение.

Продължителността на всяка тематична единица и когнитивна област, върху която се фокусирахме, беше осем (8) седмици. През това време имаше две (2) седмици пауза, за да се наблюдава резултата от интервенцията и реакцията на детето към процеса, който реализирахме.

В процеса на проучване родителите бяха информирани подробно за целта на изследването и процедурата, която трябваше да бъде следвана от двамата родители, 10 деца от различни възрастови групи и пол (едно момиче и 2 момчета) и с различни специални образователни потребности. В същото време учителите, отговарящи за децата и участващи в изследователския процес, бяха информирани подробно.

Глава I – АРТПЕДАГОГИКА, АРТТЕРАПИЯ, АРТДЕЙНОСТИ В ИЗКУСТВОТО И НАУКАТА

Първата глава разглежда концепцията за артпедагогиката, арттерапията, артдейностите както в изкуството, така и в науката. Тази глава включва дефиниция на понятията, с цел осигуряване на по-добро им разбиране и идентифициране, както и обяснение за прилагането и използването на най-добрите приложни концепции и научни области.

Според П. Терзийска (2012 г., стр. 210-211) артпедагогиката е синтез на две области на научното знание - изкуство и педагогика. Основната цел на артпедагогиката е подпомагане на процеса на приемане и включване на детето със СОП в ученическата общност, с други думи неговата социализация. Артпедагогиката е специално звено в педагогическата наука, което изучава закономерностите на образователния процес (обучението), развитието и социализацията с помощта на изкуството, на различни по вид и съдържание артдейности. Артпедагогиката използва средствата на изкуството за решаване на различни образователни задачи.

В същото време тази глава се занимава с идентифицирането на трудностите при ученето, като същевременно анализира всички тях, за да се определи по-добре естеството на специфичните образователни потребности на децата.

По-конкретно, специфичните специални образователни потребности, при които макар учениците да притежават средно или над средното ниво на интелигентност, съществува бариера в процеса на обработване на информацията в области, свързани с мисленето, четенето, писането, речта, правописа, математическите изчисления или разбирането на информация – (например дислексия, дисграфия, дискалкулия), физически неспособности или нарушения, говорни, езикови или комуникативни затруднения, интелектуални нарушения, нарушения от аутистичния спектър (ASD) - синдром на Аспергер, сензорни или мултисензорни увреждания, фини нарушения и увреждане на слуха, умерени и тежки нарушения при учене, социални и емоционални дефицити, свързани с трудности в концентрацията като Дефицит на вниманието/ Хиперактивно разстройство (AD/ HD) и други (Farrell, 2004). Областите, в които се проявяват трудностите, могат да са свързани с едно или едновременно с някои от следните:

- комуникация
- социални умения
- организация
- учене
- сензорни изяви
- поведение
- емоционални нужди (Waterhouse, 2006).

Според Терзийска (2012), използването на артпедагогика в корекционно-педагогическата работа е ефективен инструмент за личностно развитие на децата със специални образователни потребности, който обхваща функционални резултати както във външното поведение (например сътрудничество, социализация, интеграция и т.н.), така и във вътрешното поведение (т.е. мисли, емоционална регулация, мотивация и пр.). Тя е ориентирана към промяна и развиване на познавателните

способности на децата и поставя акцент върху емоционалните и волеви аспекти, като допълнително изгражда основите на художествената култура. В това отношение, скритият потенциал на децата може да се развие и да бъде активиран. Артпедагогиката е основен, обобщаващ термин, обхващащ поредица от творчески дейности в тяхната цялост.

Wexler Alice (2009) вярва в силата на изкуствата и тяхното положително въздействие върху учениците със специални образователни потребности. Тя разглежда изкуствата като "алтернативно средство за постигане на независимост и автономия, или като претекст за растеж с множество измерения" (стр. 16). Авторът признава съществуването на поредица от трудности.

Според Маклийн (2008) ангажирането с изкуствата може да се окаже полезно по много начини за учениците с увреждания, тъй като чрез средствата, които изкуството предлага, те могат да получат утвърждаване на собствената си работа, успех и пълно себеизразяване. Авторът също така твърди, че като участват в акт на художествено творчество, учениците с увреждания могат да подобрят своето когнитивно развитие, да намерят начин да извисят уникалните си гласове и по този начин да разкажат своите истории.

Хенли (1992) въз основа на своя опит в работата с деца с умствена изостаналост, емоционални и други нарушения, отбелязва, че хората с увреждания в развитието, включително децата с аутизъм и интелектуална изостаналост, а също и хора с физически увреждания, със слухови, зрителни увреждания, могат да изпитват затруднения при установяване на връзки с другите, както и липса на чувство за собствено 'аз'. Разработвайки своята теория за "връзката с обектите", той заявява, че способността на тези индивиди да се 'свързват' с даден обект се дължи на увреждане или частичното развитие на така наречените "ранни привързаности". След като обектните отношения водят до зрялост в развитието и привързаност към обектите, процесът на арттерапия може да насърчи сензорната стимулация, формирането на обекти – творчески продукти, както и взаимодействието с тях. Самото предлагане на художествени материали може да се разглежда като средство, което подпомага възможността за творческо изразяване и взаимодействие с педагога (Henley, 1992).

Освен това, за целите на настоящата дисертация ефикасността на различните терапии, които се базират на експресивни форми на изкуството ще бъде изследвана в зависимост от вида на артдейността с фокус върху трите основни направления: драма, музика и танц за деца със специални образователни потребности. Тези артдейности използват подходящи средства насочени към подобряване на корекционно-педагогическата работа с деца със СОП. Музикалните дейности, изобразителните дейности, театрализираната дейност, танца имат за цел да улеснят, както организацията, така и процеса на провеждане на корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности.

В тази глава има съществено разграничение на понятията „арттерапия” и „арт педагогика”. Както посочва (П. Терзийска, 2012). Артпедагогиката е педагогическа технология, която се създава при съединяването на педагогика, изкуство, арттерапия. Същността на артпедагогиката преди всичко се изразява във възпитателните ѝ функции, насочени към изграждане на нравствено-естетически, естетически и комуникативно-рефлексивни основи на личността и подпомагащи процеса на интеграция и социализация с помощта на изкуството. Изучава закономерностите на възпитанието и развитието на човека чрез възможностите, които предоставят различните видове изкуства. Понятието “артпедагогика” не подменя по-тесния термин “художествено възпитание”

Артдейностите подпомагат обучението и развитието детето, дават възможност за коригиране на поведение, представи, понятия и др. п. с крайната цел да се постигне цялостно изграждане на личността на детето и приобщаването му в общата класна стая.

Дълбочината и многообразието на педагогическите задачи, поставяни пред арт-дейността не бива да се свеждат до обучение в навици за рисуване, пеене, танц и т.н, нейният същностен смисъл е: личностно развитие; социокултурно адаптиране; оказване и приемане на педагогическа помощ; стимулиране на себеизразяването и себеразбирането, мотивиране за комуникация. (П. Терзийска, 2012).

Глава II – СПЕЦИФИКА НА КОРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАТА РАБОТА С ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В КОНТЕКСТА НА АРТПЕДАГОГИКАТА

Тази глава се отнася до педагогическите и психологически фактори и параметри, свързани с особеностите на образователните потребности на всяко дете, които трябва добре да познаваме. В същото време се прави подробен анализ на трудностите, пред които е изправено всяко детето със специални образователни потребности. По-специално се отразява всяка специфична образователна нужда, която детето може да демонстрира в класната стая. Всеки доклад е пряко свързан с психологическите и педагогическите параметри, които регистрират напредъка и развитието на детето като цяло.

Корекционно-педагогическата работа обхваща целия набор от мерки, насочени към постигане на оптимално педагогическо взаимодействие с децата със специални образователни потребности. Тя е насочена към промяна и развиване на познавателните способности на децата и поставя акцент върху емоционалните и волеви аспекти, както и върху подобряването на индивидуалните личностни качества, развитието на различни интереси, наклонности и умения за труд, изкуство и естетическа преценка и пр. Основната цел на артпедагогиката в специалното образование е цялостното развитие на децата със СОП и е свързано и с изграждането на основите на художествената култура, комуникативните умения и социалната адаптация в обществото.

Основните области на артпедагогическата дейност са стимулирането и организирането от страна на учителя на самостоятелното творчество на участниците в образователния процес, както и развитието на морално и естетическо взаимодействие в училищната среда чрез интеграция на изкуство, педагогика, психология и други области на човешкото познание.

Коригиращият ефект на различните изкуства се потвърждава от широкия спектър от музикални и изобразителни дейности. Изобразителните и изпълнителските изкуства се съсредоточават върху взаимодействието между детето със СОП и учителя, детето със СОП и неговите съученици. От друга страна, артпедагогиката се разглежда като алтернативна практика с акцент върху творчеството, хармонизацията и цялостното развитие на личността на детето. Възможностите за корекция чрез различни артдейности се разглеждат като начин и инструмент за рехабилитация, обучение и развитие на учениците със СОП, базирани на човешката способност за възприемане на околния свят чрез образи и установяване на връзки с него във всяка художествена и символна форма.

В контекста на интегрираното образование е важно да се създаде среда, насърчаваща ефективното прилагане на корективните дейности, които са насочени към рехабилитация на различни поведенчески разстройства и трудностите в развитието на комуникацията, както и към преодоляване на страховете и отрицателните емоции. В тази връзка от съществено значение е ефективното прилагане на социалните и образователните функции на артпедагогическата дейност чрез повишаване на интереса и активиране на скрития потенциал на децата със СОП, когато те участват в определена артдейност.

Коригиращата и терапевтична функция на артпедагогиката се изразява в подпомагане на децата да се справят с проблемите си, да развиват двигателни, когнитивни, речеви умения и умения да наблюдават, да възстановят емоционалното си равновесие, да преодолеят негативните емоции и да пренасочат фокуса си върху интензивни положителни емоции и мисли – всичко това има положително въздействие върху цялостното развитие на личността и допринася за успешната социализация на децата със СОП.

Според Maysky (2014 г.) децата със специални потребности трябва да получават диференцирани инструкции. Диференцирането на инструкциите включва необходимите адаптации, които трябва да се направят, за да се отговори на нуждите на децата със СОП. Авторът споделя, че нивото на развитие на всяко дете трябва да бъде взето под внимание. Например, по отношение на моторното развитие, някои деца могат да изпълнят сложни задания като сложни рисунки, докато други трудно могат да нарисуват дори и линия. Освен това, окръжаващата среда трябва да бъде организирана така, че да показва завишена компетентност към нуждите на детето. Взаимодействията с дете със СОП трябва да изградят връзка на доверие с учителя. Нещо повече, детето със СОП трябва постепенно да използва повече от сетивата си. И накрая, предизвикателствата трябва да бъдат достатъчно управляеми, за да се

осигурят възможности за преживявания на постигнат успех в сърдечна и окуражаваща среда. Loesl (2012) отбелязва, че ако използването на аромати може да се приеме за подходящо при ученици с фини увреждания, за деца със сензорно претоварване, като деца с аутизъм, е за предпочитане да не се използват ароматизирани продукти, тъй като те могат да станат причина децата да станат "силно развълнувани или прекалено чувствителни към художествената дейност" (стр. 20).

Интегрирането на артдейности може да се разглежда през призмата на мултимодалността на експресивните изкуства в резултат на едновременното използване на повече от една художествена дейност в рамките на едно занятие. Някои специалисти дефинират художествените дейности като форми, които използват повече от една модалност, а няколко дисциплини в рамките на корекционно-педагогическата работа с деца със СОП. В този случай, различни форми на изкуството биват включени в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП, а именно онези, които се считат за най-подходящи за посрещане на нуждите на деца със СОП (с интелектуални нарушения). Malchiody (2011) подчертава значението на интеграцията на различните форми на изкуството в работата с хората с увреждания, тъй като основната цел не е естетиката на артпродукта, а самоизразяването и себеопознаването. Това е напълно валидно от гледна точка на нуждата от интегриране на различни изкуства в корекционната работа с деца със СОП.

„Един важен фактор за развитието и напредъка на децата е подкрепящата среда за осъществяване на артдейности за деца и работата в екипи". Терзийска (2012 г.) подчертава необходимостта от създаване на атмосфера на доверие, в която учителят има високи нива на толерантност, грижа за вътрешния свят на децата със СОП и която поражда положителни емоции. Това е верният път за прилагане на успешен образователен подход, основан на изкуството, който интегрира децата в тяхната социална среда. За да се постигне успех, всички трябва да допринесат за реализацията на тази цел.

Глава III – АРТМОДЕЛ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА КОРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАТА РАБОТА С ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Третата глава на дисертацията представя изследователската част, в която се проучва полезността и ефективността на артдейностите в корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности. Съпътстващи цели на това изследване бяха изследване на възгледите на учителите и родителите за полезността и приноса на артдейността в педагогическата работа с деца със СОП и поетапен анализ на процеса на осъществяване на артдейности и проучване на резултатите от изпълнението на тези дейности чрез казуси.

1. Количествен и качествен анализ на резултатите от емпиричното изследване с учители

Количествен анализ

Географската територия на изследването се отнася главно за района на Лариса, Тесалия, Централна Гърция и като цяло региона на Лариса, както и някои други области в Гърция, предимно Йоанина и архипелаг Додеканес. Бяха раздадени 147 въпросника, от които върнати и попълнени 100 (68%). В анкетното проучване с учителите, включващо мъже и жени от всички възрастови групи, с различни специалности и различни нива на опит и образование, те изразиха своето мнение (Таблицы 1-3).

Таблица 1. Разпределение по пол на учителите, участвали в анкетата (Въпрос 1, Въпросник за учители)

Пол		Честота	Процент	Валиден процент	кумулятивен процент
Валиден	Мъж	17	17,0	17,0	17,0
	Жена	83	83,0	83,0	100,0
	Общо	100	100,0	100,0	

Таблица 2. Разпределение по възраст на учителите, участвали в анкетата (Въпрос 2, Въпросник за учители)

Възраст		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валиден	25-30	43	43,0	43,9	43,9
	31-36	15	15,0	15,3	59,2
	37-45	13	13,0	13,3	72,4
	46-55	24	24,0	24,5	96,9
	56-65	3	3,0	3,1	100,0
	Общо	98	98,0	100,0	
Липсваща система		2	2,0		
Общо		100	100,0		

Таблица 3. Разпределение на опита на учителите, участвали в анкетата (Въпрос 3, Въпросник за учители)

Опит		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валиден	0-3	44	44,0	44,4	44,4

4-7	12	12,0	12,1	56,6
повече от 8	43	43,0	43,4	100,0
Общо	99	99,0	100,0	
Липсваща система	1	1,0		
Общо	100	100,0		

Важно е да се отбележи, че 84% от участниците съобщават за присъствието на деца със СОП в класната стая, като повечето от децата принадлежат към категорията на тези, които имат дислексия (40,2%) и аутизъм (39%). По-голямата част от участниците (91%) споделиха, че са използвали артдейности по време на курса (графика 3); като живописът е най-често използваната артдейност, последвана от създаване на колаж, слушане на музика, песни и моделиране. Учителите (96,7%) подкрепиха мнението, че адекватно подобрите и осъществени артдейности са средство за по-добро разбиране на учебния материал. Що се отнася до ефекта от артдейности при деца със СОП, те считат, че влияят продуктивно на мобилността, правилната социализация на децата в класната стая и когнитивното развитие. Освен това, според участниците, артдейности спомагат за поддържане на интереса на децата по време на обучението към конкретния предмет, за по-добро разбиране на урочното съдържание и имат положителен ефект върху социализацията на детето, повишават самочувствието на детето, помагат за успешното интегриране на децата в класната стая, допринасят за осъществяването на корекционно-образователния проект, развиват способността за емоционално изразяване, комуникативните и социални умения, а също когнитивните и езиковите умения и насърчават активното участие на децата в процеса на обучение. Физическото възпитание, часовете по гръцки език, както и Екология бяха избраните предмети, в които артдейностите функционират по-ефективно и продуктивно. Като цяло учителите считат, че въздействието на артдейностите варира от „много“ до „силно“ ефективно и продуктивно при различните предмети (графика 4). Основната част от курса на обучение беше призната от повечето учители за най-удачния момент за прилагане на една или друга артдейност. Артдейностите, които бяха определени като „много“ до „особено много“ ефективни, са изпълнението на песнит, рисуването, слушането на музика, танци, колаж и използването на музикални инструменти.

Песните, танците, слушането на музика, правенето на колаж, включването на музикални инструменти и рисуване са дейностите, които в по-голяма степен задържат фокусирано вниманието на децата. Последната от изброените дейности бе посочена и от болшинството учители като най-ефективна артдейност в корекционно-образователния проект за деца със СОП. Освен това, голяма част от учителите твърдят, че театралната дейност предлага възможност да се разпознаят чувства и начини за изразяване, а също така развива и въображението. Най-сериозните пречки за прилагането на артдейности, според учителите, са липсата

на оборудване и подходящо пространство в училище, липсата на подходящо обучение и квалификация на учителите и неправилното обучение по отношение на педагогическо реализиране чрез артдейности.

Нашето проучване показва, че фактори като пол, възраст, професионален опит, ниво на образование и специалност на участниците влияят върху възгледите на учителите относно използването и приноса на артдейността в корекционно-педагогическата работа с децата със СОП. Всъщност жените показват по-положителна нагласа спрямо мъжете по отношение на употребата, ползите за децата и ефективността от прилагането на някои артдейности по време на обучението по определен учебен предмет. Например, жените имат по-положително отношение в сравнение с мъжете относно използването на рисуването. Освен това те подкрепят използването на артдейности по математика, физика и часове по творчество. По-позитивно са настроени към въпроса дали артдейностите подпомагат по-продуктивно социализацията на децата със СОП в класната стая и тяхното психическо развитие, ако тяхното използване води до укрепване на самочувствието на детето и до изграждане на благоприятна атмосфера в класна стая. Тази разлика обаче може да се дължи на по-голямото процентно представяне на жените в сравнение с мъжете в нашето изследване, което е едно от ограниченията на това начинание.

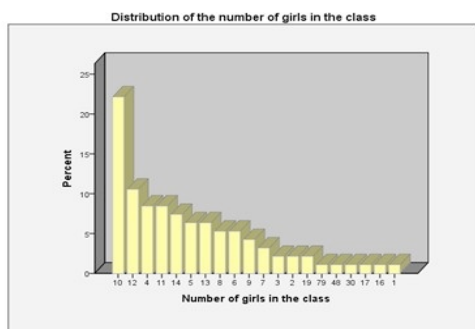
Колкото до **възрастта**, изглежда, това е фактор, който влияе върху честотата, с която участниците прилагат картини, песни и музикални инструменти, тъй като възрастовата група от 46-55 съобщава, че ги използва по-рядко. Тази констатация не е изненадваща, тъй като вероятно по-възрастните учители използват по-конвенционални методи на преподаване в сравнение с по-младите. В допълнение към това, възрастовата група от 25-30 г. демонстрира най-големи разлики в сравнение с останалите възрастови групи във връзка с ефективността на артдейностите (като напр. по отношение на повишаването на самочувствието на децата със СОП, както и по отношение мотивиращата функция на театрализираните дейности, включително на кукления театър, а така също и свиренето на музикални инструменти за активно участие детето със СОП в процеса на обучение). Същата възрастова група не показва позитивно отношение към това дали музиката е стимулираща в часовете по гръцки език. Тези констатации могат да бъдат отдадени на факта, че представителите на тази група имат по-малък трудов опит и е възможно участниците да не са имали толкова много възможности да оценят ползите, произтичащи от използването на артдейности. И накрая, възрастовата група от 37-45 г. не смята, че броят на децата в класната стая е съществена пречка за практическото приложение на артдейности в училище, може би защото тази възрастова група има опит и знае как да управлява много ученици в класната стая в сравнение с по-младите.

Трудовият опит също бе фактор, влияещ върху възгледите на учителите за ефективността на различните артдейности по отношение на различни аспекти като мотивация за активно участие в обучението, запазване на активността на

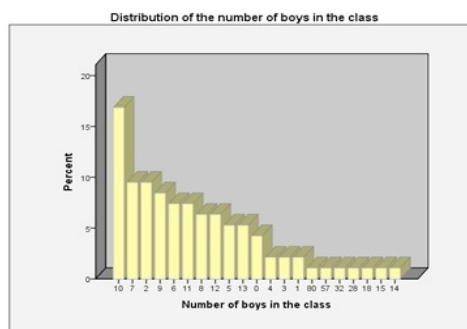
децата, повишаване на самочувствието. Например, групата с трудов стаж от 0-3 години в по-малка степен подкрепя идеята за ефективността на артдейности при повишаване на самочувствието на децата със СОП. От друга страна, групата от участници с трудов стаж от 4-7 години демонстрира колебливо отношение относно това дали използването на едни или други артзанимания води до запазване на добра атмосфера в класната стая. Нещо повече, различията между възрастовите групи възникнаха и по отношение на това кои артдейности имат стимулиращ ефект върху различни учебни предмети (например, музика за урока по гръцки език).

Образоватено – квалификационната степен е фактор, който повлия на по-малък брой аспекти от споменатите по-горе. Например, участниците с бакалавърска степен нямаха толкова положително отношение към схващането, че артдейности могат да се използват ефективно и продуктивно в уроците по химия и че кукленият театър мотивира децата със СОП да участват активно в урока. Заедно с преподавателите с магистърска степен, те не считат липсата на подходящо обучение за значителна пречка за практическото приложение на артдейността в училище.

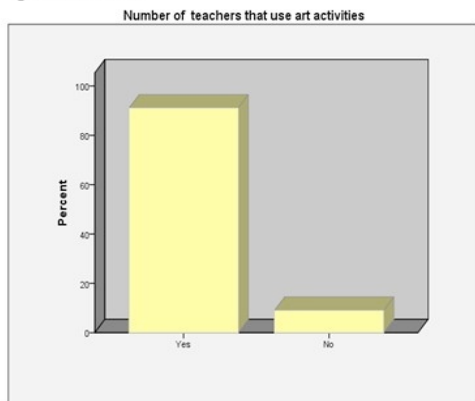
Предметната област се оказва фактор, влияещ върху честотата, с която учителите използват артдейности (напр. прогимназиалните и гимназиалните учители прилагат артдейности по-рядко от останалите специалности). Нещо повече, тяхната специалност се отразява на вида на артдейността, която използват. Например музиката по-рядко се използва от гимназиалните учители в сравнение с другите учители. Учителите в гимназиалния етап, също така, бяха по-малко позитивни относно ефективността и продуктивността от прилагането на артдейности в часовете по математика. Специалността бе също така диференциращ фактор в няколко случая, при които се разглеждаха ползите, произтичащи от включването на артдейности в процеса на социализация на деца със СОП, успешното им интегриране в класната стая, изграждане на мотивация за активно участие в процеса на обучение, и дали те държат децата със СОП фокусирани върху дейностите и допринасят за развитието на комуникативните, социалните умения и нивото на личностно самочувствие. Същото важи и за отношението им към използването на различните артдейности по време на обучението. Например, театрализираните дейности не бяха приети като подходящи за урок по химия от учителите, с изключение на гимназиалните. Специалността се очерта и като фактор, който повлия мнението относно най-ефективната артдейността в контекста на корекционно-образователния проект за деца със СОП (например учителите от гимназиалния етап са по-скептични по отношение на прилагането на театрални дейности).

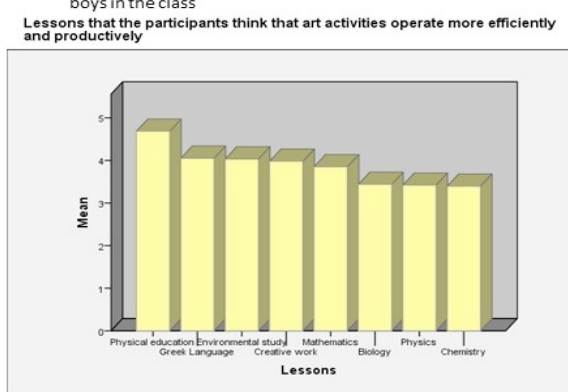
Graph 1. Graph showing the distribution of the number of girls in the class

Graph 2. Graph showing the distribution of the number of boys in the class

Graph 3. Graph showing the number of teachers that use art activities

Graph 4. Graph showing the lessons that the participants think that art activities operate more efficiently and productively

Графика 1: Разпределение на броя момчета в класа.

Графика 2: Разпределение на броя момчета в класа.

Графика 3: Брой на учителите, които използват артдейности.

Графика 4: Графиката показва учебните предмети, в които участниците в проучването смятат, че артдейностите оперират по-ефективно и продуктивно.

(Физ. възпитание, Гръцки език, Екология, Творчески занимания, Математика, Биология, Физика и Химия)

Качествен анализ

С оглед на резултатите, събрани от проведените интервюта се стигна до заключението, че използването и прилагането на артдейности (рисуване, музика, театър и др.) води до плавно интегриране и коригиране на трудностите при деца със специални образователни потребности.

2. Количествен и качествен анализ на резултатите от емпиричното изследване с родителите

Количествен анализ

Изследването покрива предимно района на Лариса, Тесалия, Централна Гърция и като цяло регион Лариса. Бяха разпределени общо 92 въпросника и бяха върнати 60 попълнени въпросника (65,2%).

В анкетното проучване на родителите, участват и изразяват мнение мъже и жени (съотношение 1.95) от всички възрастови групи, с различни професии и нива на образование (таблици 4-6).

Таблица 4. Разпределение по пол на родителите, участвали в анкетата (Въпрос 1, Въпросник за родителите)

Пол		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	Жена	39	65,0	66,1	66,1
	Мъж	20	33,3	33,9	100,0
	Общо	59	98,3	100,0	
Липсва	Без отговор	1	1,7		
Общо		60	100,0		

Таблица 5. Разпределение по възраст на родителите, участвали в анкетата (Въпрос 2, Въпросник за родителите)

Възраст		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	46-55	6	10,0	10,2	10,2
	37-45	31	51,7	52,5	62,7
	31-36	20	33,3	33,9	96,6
	25-30	2	3,3	3,4	100,0
	Total	59	98,3	100,0	
Липсва	Без отговор	1	1,7		
Общо		60	100,0		

Таблица 6. Разпределение на образователното равнище на родителите, участвали в анкетата (Въпрос 3, Въпросник за родителите)

Ниво на образование

		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	Диплома	23	38,3	41,1	41,1
	Магистър	16	26,7	28,6	69,6
	Гимназия	11	18,3	19,6	89,3
	Основно училище	2	3,3	3,6	92,9
	Професионална гимназия	2	3,3	3,6	96,4
	Доктор на науките	1	1,7	1,8	98,2
	Техническа гимназия	1	1,7	1,8	100,0
	Общо	56	93,3	100,0	
Липсващ	Без отговор	4	6,7		
Общо		60	100,0		

66% от участниците съобщават, че имат дете със СОП с дислексия или нарушение в способността за четене, което е преобладаващата категория СОП. 88,9% от родителите съобщават, че детето им посещава артзанимания в учебна или извънкласна програма за обучение, с преобладаващо присъствие на рисувателно-изобразителни дейности в училищните програми и театрални дейности, доминиращи извънучилищните образователни програми. По-голямата част от родителите (47,5%) съобщават, че детето им има много добро училищно представяне, умерено отношение към училището и много добро отношение към дейностите извън училище, към учителите, съучениците си, приятелите си и близките роднини, както и те към него/нея. Повечето родители смятат, че детето им е приятелски настроено към своите съученици и учители. Потребността от внимание, състоянията на безпокойство и хиперактивност на детето бяха посочени от повечето родители. Голям процент от родителите съобщават за участие на децата в артзаниманията с техните братя и сестри у дома (графика 5), като рисуването се посочва като най-често предпочитаното занимание от родителите, следвано от танци, песни и слушане на музика (графика 6). Според родителите предпочитанията на децата към изкуството се нареждат в същия ред (рисуване, танци, песни, слушане на музика). Рисуването е най-често

използваната дейност според родителите. Прилагането на артдейности по време на процеса на обучение беше отчетено от родителите като благоприятно в следните аспекти: те помагат на детето да разбере по-добре учебното съдържание, правят урока по-приятен, детето желае да използва артдейност в хода на урока, допринасят за по-доброто разбиране на обучението в съответната дисциплина и подобряват взаимоотношенията с детето (графика 7). Освен това, те съобщават, че използването на различни артдейности допринася в максимална степен за социализацията на детето, значително подпомага укрепването на самоувереността, емоционалното изразяване, мобилността, както и комуникативните и социални умения и плавното интегриране на детето в класа, като същевременно е полезно за подобряване на изразяването, за езиковите умения, умственото развитие и когнитивните умения. Отговорите на родителите показват, че в общи линии артдейности допринасят значително за успеха на корекционно-педагогическата работа. Рисуването, пеенето и слушането на музика се считат за най-ефективни, следвани с малка разлика от свиренето на музикални инструменти. Танцът, кукленият театър и драмата също получиха високи резултати.

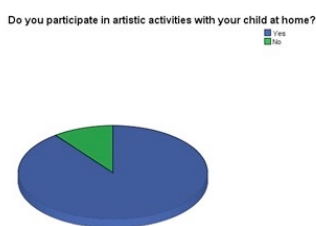
Нашето проучване показва, че фактори като пол, възраст, ниво на образование и професия на участниците влияят върху възгледите на родителите относно прилагането и приноса на артдейности в корекционно-педагогическата работа на деца със СОП. Всъщност жените имат по-положително отношение в сравнение с мъжете относно ролята на артдейностите за подобряване на отношението на съучениците към детето им. Съществува статистически значима разлика между мъжете и жените по отношение на това, дали участват или не в артдейности с детето у дома, и макар, че болшинството от мъжете и жените отговориха положително, бе установено, че повече мъже (4/20), отговарят отрицателно. Жените, участвали в проучването, имат по-положително отношение от мъжете към използването на рисуването, като отношението им не се различава съществено по отношение на другите артдейности. Мъжете и жените оценяват приноса на артдейностите за подобряване на някои определени области, с изключение на способността за изразяването и когнитивните умения, където жените демонстрират по-високо ниво на положителна нагласа.

Възрастта е фактор, който влияе върху вижданията на родителите за училищното представяне на детето им, като участниците във възрастовата група 37-45 често описват представянето на детето си като "много добро". Използването на танци в урока по математика и гръцки език получи положителна подкрепа в по-голяма степен от представители на възрастовата група 46-55 г., докато същата възрастова група не запазва същото положително отношение като останалите възрастови групи към приноса на артдейностите за себеизявата и себеизразяването на детето.

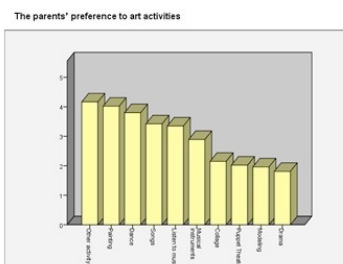
Статистически значима разлика за нивото на образование бе установена само в следния случай; Докторантите отговориха на 100%, че учителят съобщава, че

детето им е избягвало задълженията си и не е покрило образователните стандарти.

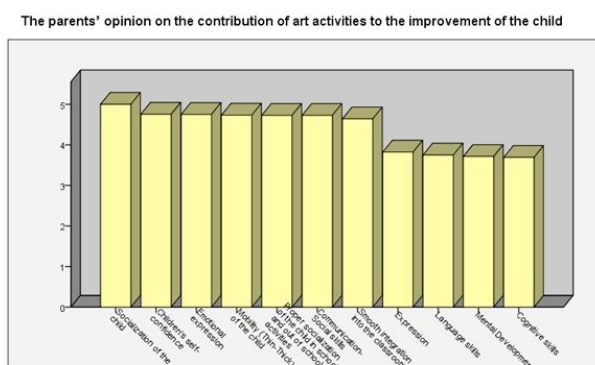
Статистически значима разлика, основана на професията, е намерена и по отношение на мнението на учителя относно активното участие на детето в класа, като 50% от служителите отговориха положително, а останалите 50% отговориха отрицателно, за разлика от родителите, заети само с личното си домакинство, чиито отговор бе на 100% отрицателен. Също така, ангажираните само с домакинствата не бяха на 100% положителни като практикуващите професии дали детето им има положително отношение към своите съученици.

Graph 5. Graph showing the frequency that the parents participate in artistic activities with their child at home

Graph 6. Graph showing the parents' preference to art activities

Graph 7. Graph showing the parents' opinion on the contribution of art activities to the improvement of the child

Участвате ли в ходожествена дейност със своето дете у дома?

Графика 5 показва честотата, с която родителите участват в артзанимания със своето дете у дома.

Предпочитанието на родителите към артдейности.

Графика 6 показва предпочитанията на родителите към ходожествени дейности.

Мнението на родителите относно приноса на дейностите към цялостното подобрене на детето.

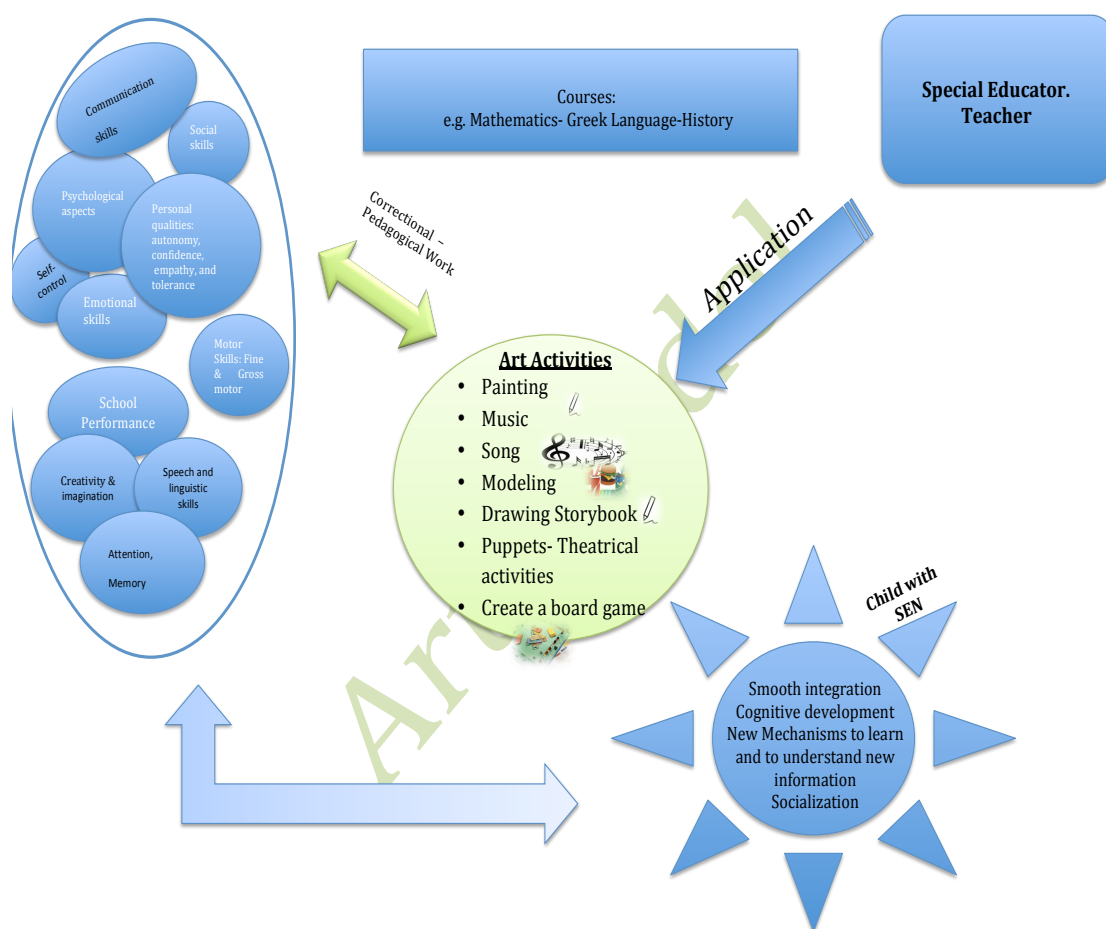
Графика 7, която показва мнението на родителите относно приноса на дейностите към цялостното подобрене на детето.

Качествен анализ

Предвид резултатите от интервютата, събрани и фокусирани върху наблюденията и обобщаването на промените и поведението на децата, докато са вкъщи със своите

родители, заключението е, че използването и прилагането на артдейности (рисуване, музика и т.н.) водят до преодоляване на трудностите при комуникацията и усвояването на учебния материал от децата със специални образователни потребности.

3. Експериментално изследване на ефектите от прилагането на артмодел в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП

Процесът на експерименталното изследване започна през януари 2017 г. и продължи до април същата година, предшестван от информиране на родители, деца учители и специални педагози, участвали в проучването с продължителност от ноември до декември 2016 г. Основната цел на срещата през декември беше да събере информация за историята на децата, участвали в проучването, тяхното представяне в училище в настоящия момент и за трудностите, пред които са изправени както родителите, така и учителите. В същото време се провежда непрекъснат инструктаж и анализ на учителите, специалните педагози и родителите, както относно дейностите, които следва да бъдат предприети, така и за целите им. С цел най-доброто и ефикасно събиране на информация и напредъка на изследването, се насрочват срещи заедно с учителите и родителите, на които се обсъжда

напредъкът на детето, докато се правят интервюта, оценявани от родителите и настойниците на децата, а също и от учители по артдейности.

С учителите срещите са организирани два пъти седмично, за да се проучат заедно изникналите трудности, напредъкът на детето и неговото поведение. За да се събере информация за всяка приложена дейност, те получават листи за оценка и регистрация, което осигурява непрекъсната обратна връзка и информираност, както в образователния, така и в изследователския процес, доколко всяко дете отговаря и участва. Продължителността на всяка тематична интервенция и когнитивна област върху която се фокусирахме е осем (8) седмици. През това време се въвежда прекъсване от две (2) седмици за наблюдение на резултата от интервенцията и как детето откликва на приложените дейности. Всяка интервенция е индивидуализирана и специфична за всяко дете, съответства на профила (историята) на детето и неговите особености. В процеса на изследването родителите бяха информирани подробно за неговите цели и процедурата, която трябва да се следва от двамата родители. Децата са десет (10) от различни възрастови групи (от 7 до 15 години), от различен пол (момичета и момчета) и с различни специални образователни потребности (аутизъм, дислексия, умствена изостаналост, дефицит на вниманието, хиперактивност). Диагностицирането на деца е извършено от KEDDY - Специалната комисия за диагностична оценка в Гърция.

Профил на първото дете

Д. е ученик в 1-ви клас на началното училище и има затруднения в численото разбиране. По-специално, има трудности при разбирането на значението на десетицата. Нивото на езиковите и математическите знания е средно. Той е диагностициран от KEDDY с аутизъм и е много функционално дете.

Първа интервенция

Целта на интервенцията бе разбирането на концепцията за десетицата. Интервенцията е разделена в две насоки. Първата е да се наблюдава и записва постигнатата цел в краткосрочен план. Втората стъпка - да се постигне дългосрочна цел. След срещата със специалния педагог беше обсъдено кои артдейности да бъдат приложени. Накрая, като най-подходящи, бяха избрани живопис и моделиране. Продължителността на курса е общо осем седмици, веднъж седмично, провеждан в частен кабинет. По-конкретно, детето е помолено да нарисува 10 портокала и "да ги постави" в кръг, като също така детето има време да види и разгледа цвета на портокала и да обследва плода. Второ, детето е помолено да нарисува 10 молива, което цели да бъде разбрано числото 10 (като сума). Особено интересна и привличаща вниманието му се оказва задачата от листата на различни растения да избере и откопира десет пъти онова листо, което му харесва най-много. След това около тези десет листа да нарисува (откопира от шаблон) кошничка - сякаш листата със събрани в кошничка. Чрез специална арттехника – поставяне на лист върху монета от един цент и търкането върху него с молив детето получи десет различни монети от един цент, които събрани във „вълшебна“ торбичка правят десетица!

Чрез тези и подобни дейности се развива и фината моторика на детето, наблюдателността, въображението му, чувството му за симетрия. В края на двуседмичното прекъсване пристъпихме към моделиране. По-конкретно взехме 10 маркера и ги поставихме в торбичка. Това целеше да накара детето да разбере, че съвкупността от 10 предмета, свързани с нещо като например връзка, въженце или чанта и т.н., образуват десетица. След това детето бе помолено да оцвети много десетици от еднакви предмети и да ги огради в кръг в група. Упражнението с маркерите и чантичката е експериментално, което отново цели да се разбере значението на десетицата. С други думи, чантичката съдържа 10 еднакви предмета в случая моливи, картички, рисунки. По този начин детето разбира, че торбичката съдържа 10 еднакви предмета, които са комплект (в упражнението бе използвана чантичка). Според диаграмата, която се появява в учебния лист за интервенция, детето изглежда реагира положително на процеса през първите 4 седмици, като радостта и ентузиазмът все още надделяват. Следва двуседмична пауза, за да може детето да си почине и ние да наблюдаваме, дали е разбрало понятията, които разглеждаме. Във втората фаза добавихме двете направления на моделиране с експериментално упражнение, предназначено да изследва интерактивно значението на десетката, а също така да борави с реални примери и предмети, които използва и в ежедневието си. Детето реагира положително с тази разлика, че в началото не бе толкова ентузиазизиран, колкото при приключването на интервенцията.

В обобщение, целият процес имаше за цел постигането на краткосрочната цел, а именно да се разбере концепцията за десетицата. Тази тема продължи около два месеца (осем седмици). С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, от 7-та седмица, се върнахме към темата, за да видим дали концепцията за десетицата е напълно разбрана. Нашата дългосрочна цел беше по-доброто разбиране и запознаване с концепцията за десетицата като цяло. Освен това, бе възможно да се стимулира фината моторика на детето чрез рисуване, докато детето имаше възможността да се запознае с нови материали, чантата, въженцето, маркерите, цветовете. Детето не само е усвоило концепция, но и множество концепции по приятен и занимателен начин.

Втора интервенция

В същото време беше въведена нова интервенция, за да може детето да разбере числовия акт на добавяне. Тази интервенция бе съчетана с по-горе описаната с цел по-доброто и ефективно постигане на целите; развиване на математическото действие събиране и разбирането на значението на десетицата. Целта на обучението беше математическото действие събиране, а артдейността изобразително изкуство (рисуване) и моделиране. Детето е помолено да нарисува каквото иска на тема гора. Той нарисува две дървета. По време на интервенцията нарисува още три дървета. Накрая бе помолен да ги постави в кръг и да преброи всички нарисувани от него дървета, след което да напише резултата с число (общо пет дървета). **След това, във втората фаза добавихме моделиране с експериментално упражнение, предназначено да изследва интерактивно, дали детето е разбрало действието**

събиране. Попитаме го колко са бонбоните в ръката му. После му дадохме още три. Като обобщение, целият процес доведе до изпълнението на краткосрочната цел, която е разбирането на математическото действие събиране. Тази тема продължи около 2 месеца (8 седмици) и бе комбинирана с интервенцията за разбиране на значението на десетицата. С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, от 7-та седмица, се върнахме към занятията, за да видим дали математическото действие събиране, както и нововъведеният знак (+) са напълно разбрани. Нашата дългосрочна цел беше да асимилираме действието и да разберем цялостта. Освен това се стимулираше развитието на фината и грубата моторика на детето. Рисуването, моделирането, работата с картон допринесе за развиване. Обсъждането след всяка артдейност провокира желанието му за изказване на мнение. Детето не просто усвои концепцията, а множество концепции по приятен и опитен начин.

Профил на второто дете

П. е на девет години и е ученичка в четвърти клас на началното училище. Езиковото ѝ ниво е ниско до средно, а нивото на математически познания ниско. Продължителността на интервенцията е 8 седмици, веднъж седмично, провежда се в частен кабинет. Тя е диагностицирана от KEDDY с дислексия.

Първа интервенция

Целта на обучението беше да се разберат и научат граматичните правила. В този контекст особено полезни артдейности, които приложихме са музика и живопис, а именно "с музика и рисуване, уча граматика сега". Граматичните правила бяха дадени като примери, които след това бяха композирани в песни, така че да бъдат приятни и лесно запомнени от детето. Продължителността на интервенцията е 8 седмици, детето реагира положително на целия процес и това доведе до приятен и топъл климат.

Краткосрочната цел на обучението е, че детето не се отнася към граматическите правила с неприязън и придоби по-приятен контакт с тях. Освен това, чрез мелодията на правилата, нашата цел беше да научи по-лесно и по забавен начин граматическите правила. Усвоявайки с помощта на специално подбрани артдейности граматическите правила детето има възможност да се наслади на процеса, да не се чувства отдалечено и да се учи приятно по свой собствен начин. Дългосрочната цел е разбирането и усвояването на граматическите правила и тяхното приложение. Използването на рисуване, когато граматичните правила са „по-достъпни“ за детето е особено полезно. Усвояването на правилото, което е написано в партитури с бележки и детето се научава да го свири на флейта е процес, който донесе голямо удоволствие и позитивни емоции, както на самото дете, така и на учителя и на родителите му.

Този артподход е използван, тъй като визуалната памет за запомняне на информация е добре развита у това дете. Според одителите и учителката, тя е „визуален тип“. На базата на това комбинирахме музика и рисуване. Така, мелодията

е подкрепена с картини и по този начин детето има визуален и акустичен стимул за дълго време. В обобщение, целият процес продължи два месеца (осем седмици) и неговата основна цел бе изпълнението на краткосрочната цел - усвояването и изучаването на правописа и граматиката. Между 5-ти и 6-ти март се проведе прекъсване и от 7-та седмица се върнахме към темата, за да видим дали правилата за правопис и граматика са напълно разбрани. Дългосрочната ни цел беше задълбоченото разбиране, компилиране и усвояване на граматическите правила, както и разбирането на тяхното приложение в речта (устна и писмена). Освен това с приложените артдейности се подпомогна развитието на фината моторика на детето, развиване на въображението на му. Детето успя да се запознае с музика (партитура, ноти), музикални инструменти (флейта) и живопис. Не само усвои концепцията, а и множество разнообразни концепции по приятен начин чрез преживяване.

Втора интервенция

П. среща големи трудности при запомнянето, пресъздаването на събития, включително и историческите събития. В този контекст продължихме. Нашата образователна цел бе лесно и директно да запомни поредица от събития и да ги възпроизведе в правилна последователност. Заглавието на тази тематична дейност е „Уча история докато рисувам“. Краткосрочната цел на курса бе разбирането на урока на деня, поредицата от събития и подобряването на паметта чрез образи, картини и скици, тъй като детето бе склонно към визуализация на информация. Ключовият момент бе да заинтересуваме детето с урока по история, тъй като всеки път, при разговор за урока по история, настроението ѝ се променяше, тя изглеждаше подигравана и не особено отзивчива. Това отношение бе в резултат на разочарованието ѝ, тъй като не можеше да разбере урока за деня и смяташе, че не може да го научи. В същото време бъркаше редица исторически събития, поради което нямаше елементарни познания. Чрез рисуване (винаги използвахме ярки цветове) тя постепенно придоби необходимия ентусиазъм и интерес и след това искаше да пристъпи към изучаване на урока по история. Изборът на дейност и корекционно-педагогически метод, прилаган основно в предмета по история, несъмнено беше приятен и интересен процес както за детето, така и за изследователя. В резултат на което урокът придоби интерес за нея и вниманието ѝ остана непроменено. Рисуването в тази дейност беше дотолкова полезно, че тя се връщаше към книгата си с картините,

Продължителността на интервенцията беше осем седмици, детето откликна положително на процеса. Необходимо е да припомним, че детето не оказва съдействие, докато не променихме процеса на учене и не добавихме изобразителна дейност. Тази промяна доведе до създаването на приятен и топъл климат. Колебанията на емоциите по време на интервенцията бяха между радост, учудване и ентусиазъм.

Краткосрочната цел на обучението бе усвояването на урока на деня, да се разбере точната последователност на събитията и да се подобри запомнянето чрез картини и

скици. Дългосрочната цел бе постоянното упражняване на паметта и запазване на интерес към историята, тъй като първоначално я смяташе за скучна и не разбираше достатъчно историческите факти и думи (лексика). Друга поставена от изследователя дългосрочна цел, беше правилното запомняне на дати и събития в последователен ред в паметта на детето.

Този артподход се обосновава от факта, че детето е развило визуалното запаметяване на информация, тоест е „визуален тип“, според казаното от родителите на детето и учителя. Въз основа на това, рисуването и скицирането са комбинирани. Четенето се превърна в рисунка, скица, която тя запомня, илюстрирайки историческия факт, с който се занимаваме. По този начин детето има визуален стимул за дълго време.

В обобщение, целият процес е с продължителност два (2) месеца (осем седмици) и нефобата основна цел е изпълнението на краткосрочната задача и положителния отговор на урока по история. Следва почивка от 5-та до 6-та седмица, през 7-та седмица, се връщаме към темата, за да определим дали тя е разбрала и съхранила в паметта си последователните исторически дати и събития. Освен това, като се има предвид възможността да се развие фината моторика на детето със занимания и примери с рисуване, въображението му, слуха и зрението, тя развива своя речник чрез изучаване на нови думи и подобри речевия си изказ. Детето усвои не само исторически събития и хронология, но и много информация по приятен начин чрез преживяване.

Профил на третото дете

Г. е 15-годишен ученик в гимназията, който трудно разбира числовото изразяване. По-специално, има затруднение в разбирането на понятието за числа, монети, събиране и изваждане. Нивото на езика е ниско, на математическите познания много ниско, а нивото на готовност за училище е ниско. Интервенцията беше общо осем седмици, два пъти седмично, в частна зона за проучване. Той е диагностициран от KEDDY с аутизъм и детето е много функционално.

Първа интервенция

Целта на интервенцията е укрепване на познавателните умения и фините двигателни умения, както и езиковите умения. Интервенцията беше разделена на два етапа, като първият имаше за цел да наблюдава и записва в краткосрочен план постигнатите цели, а на втори, постигнатата дългосрочна цел. Темата на приложената артдейност, беше определена и съгласувана след срещата със специалния педагог. Избрахме изобразителното изкуство - работа с глина с цел укрепване на неговите математически умения. По-конкретно, в началото на корекционната работа използвахме история, в която всяка седмица добавяхме конкретна тема, която се развиваше и обогатяваше с обекти, лица, материали, необходими за завършването на нашата история. Темата на историята, беше „Училищен живот – междучасие“, помогна да надникнем в училищния живот на

момчето и да видим през неговите очи перспективите и трудностите, както и начина по който възприема училището.

Ученикът откликна положително на избраната концепция. Въпреки това имаше прояви и състояния на умора, поради което се постарахме дейностите да са кратки, за да се избегне преумората. В частност, преди да започне моделирането с глина, изобразихме темата в картина: „Междучасието“. След което от глина бяха създадени фигури, изобразяващи деца, които играят с топка, разхождат се, бягат и всичко, което е интересно за детето и привлича неговото внимание. Той създаде малки глинени човечета в ситуация, в която самият иска да участва. Поради наличието на сериозни двигателни затруднения и дисфункции той изрази собственото си желание. По време на този процес вътрешната нужда и желание на детето се очертава качествено и красиво. Налице е и вътрешно и психическо облекчение на потиснатото желание и нуждата на детето да ходи и тича като другите деца на неговата възраст.

Чрез тази артдейност се активира и развива фината моторика, въображението, творчеството, подобрява се усещането за обекти, когнитивните форми и концепции и се стимулира и укрепва умствената дейност.

Втора интервенция

Г. има сериозни трудности в математиката и по-специално в идентификацията на монети и банкноти. Тази интервенция има за цел да научи детето на действия с числа, както и как да разпознава монети и банкноти, така че да подобри ежедневието му и постепенно да развие неговата автономност. Като взехме предвид затрудненията и тяхното разрешаване, използвахме задачи, адаптирани към способностите на детето и за целта опростихме действията събиране и изваждане и ги направихме по-интересни. Важно е да се подчертае, че развитието на детето в когнитивната област е бавно и стабилно. Целта на корекционната работа беше действието събиране и разпознаването на евро монети и банкноти. Избраните артдейности са рисуване, изрязване, моделиране и ролева игра. Ученикът се мотивира и стимулира към изработване на своя игра „Монополи“, за да играе със своите съученици и родители. Първоначално бе помолен да нарисува и внимателно да изреже игралното поле и да начертае евро монети и банкноти. По този начин той започва да разпознава евро монетите и банкнотите. Също така сам определи правилата на собствената си игра. За по-добро разбиране на числените действия и управлението на парите използвахме и символа за събиране (+). По този начин детето се чувства много уверено и сигурно, защото управлява парите си в безопасна среда. Преди да покани съучениците си за игра, играехме заедно, така че той да се почувства уверен в ролята си и да е сигурен, че е научил числените операции, знае как да управлява правилно парите си. В обобщение, основна идея на интервенцията доведе до постигането на краткосрочната цел, да бъдат осмислени и разбрани числените действия събиране и изваждане. Тази интервенция продължи около два месеца (осем седмици) и беше комбинирана с дейности, насочени към развиване на езикови и когнитивни умения. С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, на 7-та

седмица, се върнахме към темата, за да видим дали знаците за събиране (+) и изваждане (-) са напълно усвоени. Дългосрочната цел бе асимилирането на математически действия, а също така и разпознаването на евро монети и банкноти и автономизация. Освен развитие на фината и грубата моторика рисуването и влизането в роля даде възможност да изследваме и провокираме въображението на детето. Запознаването с нови материали, картон, моливи, цветове. Не просто усвои концепцията, а множество концепции по приятен и забавен начин, а и чрез личен опит. Усвои умения за сътрудничество, работа в екип. Спечели уважението на съучениците си. В заключение, целта на тази ардейност е да направи детето автономно и да може правилно да управлява парите, евромонетите и банкнотите, за ежедневните си нужди.

Профил на четвъртото дете

Д. е 13-годишна ученичка от гимназията, която трудно усвоява старогръцки език. По-специално, има трудности при изучаването на старогръцката граматика. Езиковото и ниво е средно, нивото по математика е много ниско и нивото на готовност за училище е средно. Интервенция беше осъществена в рамките на бщо осем седмици, два пъти седмично, в частен кабинет. Тя е диагностицирана от KEDDY с умствена изостаналост и аутизъм; детето е много функционално.

Първа интервенция

Целта на интервенцията бе да се засили познавателната компетентност, езиковите умения и да се намери продуктивен начин за изучаване и разбиране на старогръцката граматика и като цяло съвременната гръцка граматика.

Интервенцията бе разделена на две фази, като първата имаше за цел да наблюдава и записва в краткосрочен план постигнатата цел, а във втората – да се отрази постигането на дългосрочната цел. Темата на прилаганата артдейност бе решена след срещата с ресурсния учител, за да се избере най-подходящата дейност за детето. Артдейностите, които избрахме са музика и рисуване. Втората интервенция, която бе приложена е разбирането на историята за Одисей с цел да се засили нейната познавателна компетентност. По-конкретно, в началото на интервенцията избрахме песента със заглавие „Тангото на личното местоимение“ в Древногръцката граматика.

Детето реагира положително на избраната концепция, тъй като тя обича да слуша музика и песни и да рисува. Също така, тя беше наблюдавала уроци по пиано, така че беше много развълнувана от песента. С тази намеса се активизира и разви изграждането на когнитивни форми и понятия, извърши се умственото стимулиране и се осигуриха повече възможности за изява. Тя научи и разбра функцията на личното местоимение в староогръцки, а също така, установи и връзка с личните местоимение в съвременния гръцки език.

Втора интервенция

Д. имаше сериозни затруднения при разбирането на основните думи и понятия в урока за Одисея, и най-вече, изпитваше затруднение да обясни основното повествование в Одисея. Извършената интервенция имаше за цел да научи детето на основното повествование в произведението Одисея, така че да подобри учебната ѝ успеваемост, да ѝ помогне в разбирането на основни значения, както и да подобри нейния речников състав. Избраната артдейност беше рисуване и апликиране. Стимулирана от учителя нарисува остров, море, земя, а по средата на морето - кораб. След това, в очертанията на всеки образ написа името му (островът е Итака, земята е Троя), което Д. показва, че разбира значението на понятието остров, земя и основната причина подтикваща желанието на Одисей да се върне на своя остров. Тази артдейност позволи на детето да се почувства по-уверено и по-сигурно и да участва по-активно в учебната работа.

В обобщение, целият процес имаше за основна цел и доведе до постигането на краткосрочната цел, а именно да представи личните местоимение в старогръцкия език, а в дългосрочен план, да участва като активен член на класа в хода на урока по старогръцки. Тази интервенция продължи около два месеца (осем седмици) и беше комбинирана с дейности, насочени към развиване на езикови и когнитивни умения. С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, на 7-та седмица, се върнахме към темата, за да видим дали Д. помни и разбира използването на личното местоимение и идеята в произведението „Одисея“. В същото време тази артдейност ни даде възможност да изследваме въображението на детето, чрез проектиране и изграждане на образна представа за картина. Детето успя да се запознае с нови материали, моливи и цветове, да си сътрудничи, да взаимодейства, да комуникира със съучениците си.

Профил на петото дете

А. е на осем години и е ученик в трети клас на началното училище. Езиковото му ниво е средно, а учебното му представяне по историята е слабо. Продължителността на интервенцията беше общо 8 седмици, веднъж седмично, в частен кабинет уединена учебна зона. Той е диагностициран от KEDDY с дислексия.

Първа интервенция

Поставената учебна цел бе да разберем и научим Дванадесетте богове на Олимп (митология/ история). Избраните артдейности са рисуване и театрализирана дейност. В този контекст А. трябваше да нарисува всеки бог и да напише името му/и и силата му/и. Избирайки любимия си бог да се опита да влезе в неговата роля и заедно с учителя да разиграят етюд. Продължителността на интервенцията е 8 седмици, детето реагира положително на целия процес и това създаде приятна и топла атмосфера.

Краткосрочната цел на обучението е детето да разбере и научи Дванадесетте богове на Олимп (митология/ история) по лесен и забавен начин. Процесът да е приятен за него, да не се чувства откъснато, а да учи приятно и по свой собствен начин. Използваните артдейности донесоха голямо удоволствие както на самото дете, така и на учителя и на родителите на детето.

В обобщение, целият процес продължи два месеца (осем седмици) като основната цел е постигането на краткосрочната цел, която е беше разбирането и научаването на Дванадесетте богове на Олимп (митология/ история). Между 5-та и 6-та седмица имаше пауза и от 7-та седмица се върнахме към темата.

Освен това беше възможно да се развие фината моторика на детето чрез рисуване и примери, както и неговото въображение, визуалния контакт, речниковия състав чрез изучаване на нови думи в хода на артдейността.

Втора интервенция

А. имаше сериозни трудности при следването на правилата и указанията на учителя по време на дейностите и упражненията, както и по отношение на запаметяването, времевата ориентация на събитията в миналото и историческите условия. Целта на обучението беше лесно и директно да се запомнят поредица от събития, ученикът да ги припомни след това и да се следват правилата и указанията на учителя по време на дейностите и упражненията. Заглавието на тази тематична дейност е „Дванадесетте богове на Олимп“.

Повратният момент на активиране бе да бъде заинтригувано и въввлечено детето в тази театрализирана дейност и да се съсредоточи върху процеса. Чрез театралната дейност то постепенно придоби необходимия ентузиазъм и интерес и се фокусира върху проекта и започна да следва правилата. Изборът на дейност, методите на преподаване и корекция се прилагаха главно в часовете по история и беше логическо продължение на предишната интервенция. Всяко дете избра конкретен бог и нарисова специфичен символ, който символизира неговия герой (бог). С учителя всяко дете изигра избрания Олимпийски бог. Накрая в класа се представиха, изиграни от учениците всички богове. Продължителността на интервенцията беше осем седмици, детето откликна положително на процеса. Краткосрочната цел на обучението беше да се разбере конкретния урок, да се разбере хронологичната последователност от събития и да се стимулира паметта чрез картини и скици, както и да се разиграе ролева театрална игра. Дългосрочната цел е детето да се научи да следва правилата и указанията на учителя в хода на класната дейност и упражненията. Друга цел (дългосрочна), която беше поставена е правилното подреждане на дати и събития в последователен хронологичен ред в паметта на детето. Така се постигна развитие не само на представата за историческо събитие и хронология, но и се получи много информация чрез съчетаване на удоволствието и личното преживяване.

Профил на шестото дете

Г. е ученик в 3-ти клас на началното училище и има трудности в разбирането на числата. По-специално, има трудности при разбирането на значението на числото „десет“. Нивото на езикова и математическа компетентност са умерени. Тя е диагностицирана от KEDDY с ADHD, като детето е много функционално.

Първа интервенция

Целта на интервенцията беше да се разбере смисъла на числото десет и десетичност. Корекционната работа беше разделена на две фази; Първата беше да се наблюдава и отрази постигането на краткосрочната цел, а във втората стъпка, постигането на дългосрочната цел. След срещата с ресурсния учител беше направен избор на подходящата артдейност така, че тя да бъде най-ефективна за детето. Избра се рисуване и моделиране. Продължителността на интервенцията беше общо осем седмици, веднъж седмично, в уединена учебна зона. По-конкретно, детето бе помолено да изработи от пластилин 10 пръчици и ги постави в кутийката, да нарисува десет портокала и да ги „постави“ в кръг, да нарисува 10 молива, задача, която цели да го накара да разбере числото 10 (като сума). В същото време, дейността имаше и за цел да се развие фината моторика на детето, докато то се опитваше да моделира, да нарисува всеки следващ предмет по-добре и по-точно. В края на двуседмичната почивка пристъпихме към онагледяването, показване на модел. Трябваше да се помогне на детето да разбере, че 10 неща заедно, които са заобиколени от нещо, обединени са сформират числото „десет“. За целта ученикът изработваше 10 обекта, които по негова идея да обедини в едно – връзваше с панделка десетте цветенца, които е изрязал от хартия и се получаваше красив букет; изработваше и оформяше в кошничка 10 яйчица от пластилин; рисуваше няколко десетки от различни предмети и да ги затваряше в един комплект. Реализираните артдейности са основава на лично преживяване, което отново цели да помогне на детето да разбере значението на десетичността. С други думи, кошничката, кутията съдържат по 10 еднакви предмета, които са комплект. Според диаграмата, която се появява в информационния лист за образователна интервенция, детето реагира положително на процеса за първите 4 седмици, а радостта и ентусиазмът преобладават. Направена е 2-седмична пауза, за да може детето да си почине, а ние да наблюдаваме дали то разбира понятията, които сме разглеждали. В същото време, във втората фаза, добавихме двете форми на онагледяване с емпирично упражнение, за да изследваме интерактивно значението на десетичността, но също така и да преживее с „живи“ примери и предмети, които използва в ежедневието си. Детето реагира положително с разликата, че в началото тя не бе толкова развълнувана, колкото беше на финала на интервенцията.

За да обобщим, целият процес имаше за цел да доведе до изпълнение на краткосрочната цел, а именно разбиране на концепцията за числото десет и десетията. Тази тема продължи около два месеца (осем седмици). С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, от 7-та седмица, се върнахме към темата, за да видим дали понятието за десетията е напълно разбрано. Нашата дългосрочна цел беше да се запознаем и постигнем възможно най-добро разбиране на понятието десетичност като цяло. Освен това беше възможно развиването на фината моторика на детето чрез рисуване, като същевременно детето имаше възможност да се запознае с нови предмети като: чанта, въже, маркери, цветове. Детето усвои не едно понятие, а множество понятия, съчетавайки личния опит и преживяване с удоволствието.

Втора интервенция

В същото време беше направена нова намеса, за да може детето да разбере числовия акт на добавяне/събиране. Тази намеса беше съчетана с посочената по-горе намеса с оглед по-добро и по-ефективно постигане на целта, а именно: развиване на представа за числовия акт на добавяне/събиране и разбирането на значението за десетията. Уточната цел бе математическото действие събиране. Артдейността са рисуване, моделиране и куклен театър.

Целият процес беше насочен към постигане на основната цел - изпълнението на краткосрочната цел, която бе разбирането на математическото действие събиране. Детето броеше и смяташе в рлята на ученик от „Горското училище“. Скрило зад ролята то по-спокойно и уверено изпълняваше поставените задачи. Работата продължи около 2 месеца (8 седмици) и беше комбинирана с интервенция, която целеше разбиране на значението на цифрата десет. С прекъсване от 5-та до 6-та седмица, на 7-та седмица, се върнахме към темата, за да видим дали математическото действие събиране, както и символът за събиране (+) са напълно разбрани. Нашата дългосрочна цел беше да бъде постигнато разбиране на действието както в своята конкретика, така и в своята цялост. В допълнение към това, осигурена е възможност за трениране на фината и груба двигателна моторика чрез дейности, включващи рисуване, рязане на картон, апликиране, движение на куклата. Реализираните артдейности провокират въображение и мисленето, както развитието на речта. Специално се обсъди значението на думата гора, както и какви животни живеят в гората.

Профил на седмото дете

Й. е на 16 години, ученик е в трети курс на прогимназията, той е останал в същия клас, за да бъде с брат си, който е една година по-малък от него. Й. има затруднения с предмети като гръцки език и история. По-конкретно, трудно му е да запомня исторически събития и информация. Има големи пропуски по отношение на граматичните правила и синтаксис в гръцкия език (подлог-глагол-сказуемо).

Той е диагностициран от KEDDY с аутизъм; детето е много функционално. Също така има няколко приятели, но е важно да отбележим, че приятелите му са по-млади от него.

Учебната среда, в която се намира не е нормално функционираща, тъй като значителен брой от съучениците му са много недисциплинирани и не следват указанията на учителя. В класната стая Й. е „мълчаливо“ дете, изолирано и без компанията на брат си по време на училище.

Основната цел беше коригиране на пропуските и преодоляване на трудностите по история и гръцки език, както и развитие на умения за общуване.

The main objective was to correct the gaps and to overcome the difficulties of history and Greek as well as the development of communication skills.

Първа интервенция

Поисках от Й. да си носи специален бележник за целите на нашите срещи. Първоначално в този бележник започнахме да рисуваме и оцветяваме неща, свързани с всеки урок по история, като отразявахме историческото събитие и записвахме най-

важната информация, за да бъдем по ефективни в опита да помогнем на Й. да разбере и запомни цялата нужна историческа информация която бе свързана с гръцката революция през 1821 г. Й. изпитва огромни затруднения да запомни определени дати, събития и имена на гръцки участници в освободителната война. Налице бяха огромни пропуски така, че целта беше да се коригират и запълнят тези празноти по отношение на конкретния урок по история за войната през 1821 г.

В този бележник направихме колаж със снимки и рисунки, които бяха направени от Й. На всяка страница написахме конкретно заглавие (в началото на страницата и на всяка страница поставяхме най-важната информация (дати, имена, места)). Накрая Й. създаде своя собствена брошура по история. В тази интервенция бяха използвани техники на приложното изкуство (изобразително изкуство).

Детето реагира положително на избраната концепция. Въпреки това имаше прояви и състояния на умора, поради което се постаряхме дейностите да са кратки, за да се избегне преумората.

В обобщение, целият процес беше насочен към постигане на целта – да бъдат разбрани, научени и да могат да се припомнят исторически събития, информация за войната през 1821 г. Тази тема продължи около два месеца (осем седмици). С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, на 7-та седмица, се върнахме към темата, за да видим дали Й. напълно е разбрал и може да си спомни всички исторически подробности за освободителната гръцко-турска война от 1821 г. В допълнение към това, интервенцията даде възможност за развиване на въображението, фината моторика на детето чрез рисуване, колаж; детето успя да се запознае с нови предмети и понятия, маркери, цветове и с нов процес на изучаване на историята. Детето усвои не едно понятие, а множество понятия, съчетавайки личния опит и преживяване с удоволствието.

Втора интервенция

Й. има пропуски по отношение на граматическите правила и синтаксиса в изреченията (Подлог-Сказуемо-Допълнение). Изпитваше затруднения при разбирането на граматичните правила и отношенията между подлог, сказуемо и допълнение. В тази връзка отново приложихме подходящи артдейности. Създадохме кукли-дървета, като името на всяка беше: за подлога «Силната фея», за сказуемото «Витаминената дама» и за допълнението «Оранжевият воин». В нашата история трите кукли са приятели, които живеят заедно, но един слънчев ден тримата приятели решили да отидат на разходка в долината на светлината (изречение). По средата на разходката, те се разделили, згубили един друг, както и пътя за връщане у дома. «Силната фея» срещнала заека и плачейки му казала, че иска да се срещне с любимите си приятели. Заекът й казал, че Долината на светлината е много голяма, но има място, където може би тя ще да намери приятелите си. За да ги открие обаче трябва да отговори на въпрос. «Силната фея» веднага приела предизвикателството. Заекът помолил «Силната фея» да му каже, кога гърците решили да се разбунтуват срещу турците.

«Силната фея» не успяла да отговори на въпроса и си тръгнала много разочарована. Изведнъж пред нея се появил Сивият магьосник и той ѝ помага да намери правилния отговор. «Силната фея» е много щастлива и много бързо отива отново при заека, тя отговаря на въпроса и следва наставленията на заека, за да намери мястото и приятели си. Тримата приятели се срещат отново и са много щастливи. Решават да бъдат внимателни и да не се губят повече.

В обобщение, целият процес бе насочен към постигане на целта, която беше да се разбере кои са подлогът, сказуемото и допълнението и да бъдат открити правилно. Чрез този процес детето успя да развие въображението си; активния си речник, паметта, уменията за двигателна моторика чрез рисуване и изработка на куклите. Детето успя да се запознае с нови материали, маркери и цветове. Детето усвои множество понятия, съчетавайки личния опит и преживяване с удоволствието.

Профил на осмото дете

П. е ученичка в първи курс на прогимназията (7-ми клас). Тя е диагностицирана от KEDDY, с психична ретардация и е функционална.

Има трудности при научаването на глагола „Аз съм” на старогръцки, както и в писането на текстове на новогръцки език. В същото време тя започва уроци по пиано и много се радва на това ново занимание.

Първа интервенция

Първата интервенция беше фокусирана върху знания по старогръцки и спецификата в изучаването на глагола „съм”. Детето трябваше да установи връзка между глагола „съм” в старогръцки с глагола „съм” в съвременния гръцки език. За да постигнем тази цел, включихме музикална дейност (музика и песен). Измислихме песен с името „Глаголът съм”, музиката беше е от песен на популярния от миналото музикант Йоргос Замбетас. По време на първото прослушване на песента П. е много щастлива. Повтаряме отново и отново песента. След няколко седмици П. започва да си спомня и да пее специфичната песен. През последната седмица тя започна да запомня конкретни изречения и да използва глагола „съм” в старогръцки и да го съотнася към съвременния гръцки език.

Детето откликна положително на цялата интервенция, тъй като обича да слуша музика и песни. С тази интервенция се цели развиване на когнитивни форми и понятия, стимулиране и засилване на умствените способности. Научи и използва правилно глагол „съм” в старогръцки и в новогръцки. Също така успя да изпълни всички упражнения в този раздел.

Втора интервенция

Целта на втората интервенция беше написването на текстове в час по гръцки и употребата на нови думи, за обогатяване на лексиката.

За да постигнем тази цел, приложихме музикална дейност (песен и музика) и използвахме и музикален инструмент (пиано), за да бъде дейността по-ефективна и приятна за детето. Заглавието на песента беше „Пътуването“, а текстовете бяха следните: „как ми харесва пътуването, със самолет, страните, които виждам са далечни, и губя ума си по тях“ (повтаря се два пъти). П. се запозна с текстовете предварително за да ги разбере, след това пее песента в акомпанимент с пианото, накрая П. пише история към текста на песента.

Детето реагира положително на цялата концепция, тъй като обича музиката и песните. Тази интервенция цели развиване на когнитивни форми и понятия, стимулиране и засилване на умствените способности. Обект на развитие са фината моторика и езиковото изразяване. Детето, също така, успя да изпълни всички упражнения в този раздел.

Профил на деветото дете

Д.Р. е 12-годишен ученик в пети клас на основното училище с трудности в разбирането на числата. По-специално, има затруднение в разбирането на понятието за числа, монети, събиране и изваждане. Нивото му на езикови умения е ниско, нивото по математика е много ниско, а нивото на готовността му за училище е ниско. Интервенцията беше общо осем седмици, два пъти седмично, в „астен кабинет. Той е диагностициран от KEDDY с аутизъм; детето е много функционално.

Първа интервенция

Целта на интервенцията е да се засилят познавателните компетенции, да се развие фината моторика и езиковите умения. Интервенцията е разделена на две фази, като първата има за цел да наблюдава и записва в краткосрочен план постигнатата цел, а във втората стъпка - постигнатата дългосрочна цел. Приложената артдейност бе избрана след срещата с ресурсния учител, в областта на приложните изкуства, по-конкретно работа с глина В началото на интервенцията избрахме история, в която всяка седмица добавяхме конкретна тема, развивахме с обекти, лица, материали, необходими за завършването на нашата история. Историята, която създадохме беше "Училищен живот - междучасие". Тя ни помогна да погледнем училищния живот на ученика и да видим през очите му възможностите и трудностите, както и начина по който възприема училището.

Детето откликна положително на цялата концепция. Въпреки това, имаше моменти на умора, така че се постарахме дейностите да са кратки, за да не се достига до състояние на преумора. В детайли, преди да започнем с глинената конструкция, ние изобразихме на една картина темата "Междучасието". С глината създадохме фигури, които изобразяваха деца, играещи с топка, други, които се разхождат, трети тичат и всичко, което е интересно за детето и може да привлече вниманието му. Той създаде малки фигури от глина така, както искаше. По време на този процес вътрешната нужда и желание на детето се очертаха качествено и красиво. Има и вътрешно и психическо

облекчение на потиснатото желание и нуждата на детето да ходи, тича като другите свои връстници.

С тази намеса се активират и развиват фини двигателни умения, когнитивни умения и понятия, стимулиране и засилване на умствените способности. Обект на развитие са и неговите умения за фина моторика и езиково изразяване. Също така успя да изпълни всички упражнения в този раздел.

Втора интервенция

Д. има сериозни трудности в областта на математиката и по-конкретно в разпознаването на монетите и банкнотите. Тази интервенция целеше да научи детето на числените операции, както и как да идентифицира монетите и банкнотите, за да подобри ежедневието си и постепенно да развие своята автономност. Имайки предвид трудностите и тяхното решаване, използвахме задачи, които бяха адаптирани към способностите на детето и представяха по по-опростен и по-игрив начин математическите операции на събиране и изваждане. Интервенцията се основаваше на личен опит. Важно е да се подчертае, че развитието на детето е бавно и устойчиво в когнитивно отношение. Целта на корекционната работа е да се добавят и да се идентифицират евро монетите и банкнотите. Избраната артдейност е рисуване и изрязване, моделиране и ролева игра. Детето е помолено да направи своя собствена игра "Монополи", за да играе със съучениците си и с родителите си. Първоначално е помолено да нарисува и внимателно да изреже картонената основа на настолната игра, както и монетите и банкнотите. По този начин детето започна да се чувства по-уверено и сигурно, защото борави с парите си в безопасна среда. Преди да се обърне към съучениците си за игра, ние играхме заедно, за да сме сигурни, че е научил цифровите операции и че знае как правилно да борави с парите си. След като приключи изработката на играта, той я показа на класа като обясни правилата на играене; започна да играе на картонената табла с група съученици.

В обобщение, целият процес бе насочен към постигане на основната (краткосрочна) цел, която бе да се разберат математическите операции за събиране и изваждане, както и запознаване с евро монетите и банкнотите.

Тези тематични занимания продължиха 2 месеца (8седмици) и бяха съчетани с интервенция за развитие на езикови и когнитивни умения. С прекъсване между 5-та и 6-та седмица, на 7-та седмица, се върнахме към темата, за да видим дали знаците за събиране (+) и изваждане (-) са напълно разбрани. Дългосрочната ни цел беше да усвоим както математическите операции, така и да научим евромонетите и банкнотите и готовността за автономност. Освен това се даде възможност за развиване на грубата и фината моторика на детето чрез рисуване на парите и изрязване на картонената подложка. В същото време артдейността ни даде възможност да изследваме въображението на детето, чрез проектирането и представянето на игра. Детето успя да се запознае с нови материали, картон, моливи, цветове, да се научи да си сътрудничи, взаимодейства и комуникира със съучениците си. То усвои множество понятия,

считавайки личния опит и преживяване с удоволствието. Интервенцията разви у него идеята за сътрудничество, работа в екип и взаимно уважение.

В заключение, целта на тази интервенция е да направи детето автономно и то да може правилно да управлява парите, евромонетите и банкнотите, за ежедневните си нужди.

Профил на десетото дете

Т. е на 13 години и е ученик в първи курс на прогимназията. Езиковото му ниво е средно, а училищното му представяне по историята е ниско. Продължителността на лекцията беше общо 8 седмици, веднъж седмично, в частен кабинет. Той е диагностициран от KEDDY с дислексия.

Първа интервенция

Целта на обучението беше да се разбере и научи Троянската война (история). Предметът Избраната на артдейност е рисуване. В този контекст А. трябва да нарисува всеки бог и да напише името и силата му/и. Продължителността на интервенцията е 8 седмици, детето реагира положително на целия процес и това създаде приятна и топла атмосфера.

Краткосрочната цел на обучението беше детето да разбере и да научи за Войната за Троя (история). Целта беше да се научи по-лесно и по забавен да получи знания по история. Полезно и необходимо е детето да се наслаждава на процеса, да не се чувства откъснато и да учи приятно по свой начин. Това му донесе голямо удоволствие, а също така и на учителя и на родителите му.

Като обобщение, целият процес продължи два месеца (осем седмици) и имаше за основна (краткосрочната) цел, която бе разбирането и изучаването на Троянската война. Между 5-та и 6-та седмица имаше пауза и на 7-та седмица се върнахме към темата.

Освен това се предостави възможност за развиване на фината двигателна моторика на детето чрез рисуване на картини и примери; развитие на въображението на детето, на визуалния контакт, неговия речник.

Втора интервенция

А. имаше сериозни трудности при спазването на правилата и указанията на учителя по време на дейностите и упражненията, както и при запаметяването, боравенето с времевите ориентир, събитията и историческите условия. Целта на обучението беше лесното и директно запомняне на поредица от събития и тяхното правилно припомняне, както и следване на правилата и указанията на учителя по време на дейностите и упражненията. В тази връзка приложихме театрализираната дейност „Троянската война“ като възможност за преодоляване на посочените проблеми.

Повратният момент беше да се провокира интересът на детето към тази театрална дейност и то да се съсредоточи върху процеса. Чрез театрализираната дейност той постепенно придоби необходимия ентусиазъм и интерес и се фокусира върху проекта като започна да следва правилата. Изборът на артдейности, както и методите на преподаване и корекция бяха приложени главно в хода на часовете по история като тоба бе логическо продължение на предишната интервенция. Всяко дете избра един от боговете и нарисува специфичен символ, който да описва неговия характер. След това с учителя всяко дете играе ролята на герой от Троянската война (Менелай, Ахил и др.). Продължителността на интервенцията беше осем седмици, детето реагира положително на процеса. Краткосрочната цел на обучението е да се разбере конкретният урок за деня, хронологичната последователност от събития и да се подобри паметта чрез картини и скици и игра по роли – театрализирана дейност. Дългосрочната цел е детето да се научи да следва правилата и указанията на учителите. Както и правилното позициране на дати и събития в последователен ред в паметта на детето.

Анализът на резултатите от експерименталните изследвания ни показва положителния принос и коригиращия характер на артдейностите в образователния процес, като същевременно е важно да се отбележат редица особености в когнитивното развитие и когнитивните функции, мотиви, поведение, емоции и тяхното социално развитие, които бяха регистрирани. Разбирането на ефектите от различните артдейности върху децата със СОП във всички горепосочени области на развитие е много важно, за да се проектират последващи ефективни интервенции. Програмите, които реализирахме, бяха насочени към усъвършенстване на фокуса при писане с цел постигане на по-добра писмена култура, върху усъвършенстване на способността за разбиране на граматиката, за подобряване на дисграфски проблеми, тъй като те се дължат най-вече на нарушения във визуално-кинетичните функции на учениците. Заедно с това развитие на вниманието, паметта, мисленето, следване на хронология, разбиране на исторически събития.

Може да се обобщи, че чрез артдейностите децата развиват умения, утвърждават собственото си „аз“ и:

- Формират умения за изграждане на образи чрез използване на жестове и мимики;
- Развиват способността да използват интонация за изразяване на различни емоционални състояния;
- Получават подкрепа в процеса на формиране на основни личностни качества: автономия, увереност, съпричастност, толерантност;
- Биват насърчавани да овладяват комуникативни умения и комбинативна креативност;
- Развиват се личностните и комуникативните умения на детето;
- Създава се социална активност, култура на общуване и поведение в обществото.

Театралният процес се основава на творческа игра и етюди, насочени към развиване на психомоторните, емоционални аспекти на личността и естетическите способности на децата.

Театрализираните игри и упражнения ги обогатяват с познание за правилата на поведение; стимулират формирането на потребности за взаимодействие с околните.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Човешката способност за учене има свой собствен живот, тази способност се адаптира към всяка среда и се развива. Функционалността на децата в училищната среда и способността да се отговори на изискванията на училището до голяма степен обуславя съществуването на трудности в обучението, тъй като за да може ученикът да се завърне в училище и да постигне училищен успех, той/тя трябва да отбелязва функционален успех по отношение на паметта, пространственото възприятие, устойчивото внимание, както и да демонстрира способност за по-задълбочена езикова манипулация и за устойчиво психическо състояние (Miheologianakis - Jenakis, 2000). Уменията за учене (MS) се възприемат чрез учебната изява в училище, както и чрез отбелязаните неуспехи и са свързани с неуспеха в училище. Наистина, в някои случаи дефицитът на учениците в областта на разбирането или писането, правилното писане, правопис или разбирането на математическите и физическите понятия и символи са толкова големи, че биват формулирани като слабости в образованието (Sakkas, 2002).

Особено усилие е направено в края на работата, за да се дадат някои предложения с коригиращ характер, които да помогнат на децата в училищната общност и живота като цяло, както и на родителите и учителите в тяхното отношение и действия, междуличностните взаимоотношения, инициативите, които предприемат по отношение на децата и ограниченията на техните взаимоотношения. В допълнение, важно е да се работи с родителите, както и да се образоват учителите и родителите от училище. Липсата на консултантски услуги в самите училища задълбочава наличието на проблема в Гърция в училищните и семейни отношения, в резултат на което родителите се чувстват изолирани от училището и се борят сами по начин, понякога правилен, а понякога погрешен по отношение на психолого-емоционалната подкрепа на децата.

Библиографският преглед показва, че артдейностите допринасят активно за подобряване на корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности, за повишаване на ефективността ѝ. Тяхното приложение в образователния процес е необходимост не само като подход, но и като интерактивен метод, чиято основна цел е хармонизиране на децата със специални потребности не само в контекста на класноурочната среда, но и в по-широкия контекст на обществото (библиография).

Реализирането на предложения, практики и методи за правилното обучение на ученици със специални образователни потребности изисква учителите да проявяват интелигентност, да владеят гъвкави методи и стратегии на преподаване, да проявяват чувствителност, търпение и пълно познаване на целта и начина на обучение на децата. Известно е, че голяма част от учениците със специални образователни потребности показват интелигентност, способности и ентусиазъм да напредват в училище и в контекста на по-широка среда, ако към тях се подходи по правилния начин.

Резултатите от това изследване подчертават значението на реализирането на артдейности (изобразителни, музикални и театрализирани дейности) като ефективен метод за подпомагане процеса на интегриране на деца със специални образователни потребности в класната стая. Основната цел бе да се докаже, че децата със специални образователни потребности могат не само да се успешно да се впишат в атмосферата на класната стая, но и да реализират еволюционна корекция в учебните си изяви, поведение и нагласи както в контекста на училищната среда, така и в ежедневието си.

Събирането на данни се оказа процес, изискващ значително време (ноември 2016 г. - април 2017 г.). Интервютата с учители, възпитатели от детски градини, както и интервюта с родители и дискусии с деца доведоха до събирането на информация и показаха, че артдейностите не само неспринушено допринасят за по-успешно реализиране на образователния процес, за повишаване на училищните постижения, но и водят до намаляване на агресивното и "лошо" училищно поведение на детето.

Трите (3) отделни изследвания на 10-те деца показаха какви артдейности, подходящи за всяко дете, са били методически реализирани. Има комбинация от дейности, с цел по-голямо задълбочаване в подхода, но и решаване на всички трудности на детето при не толкова трудните уроци. Тази комбинация може да бъде приета като нов модел, който се нуждае от по-нататъшно изследване и разглеждане. Разбира се, при всеки случай, тази комбинация от дейности се определя от нуждите, идентифицирани, както от специалиста в научната област (предучилищен педагог, учител, специален педагог, учител), така и от детето, като проявеното предпочитанието е база за изследване дали детето остава фокусирано и се коригира, като научава нови начини за справяне с трудностите, с които се сблъсква и които иначе са пречка за него, за класа и семейството му.

Артдейностите помагат на всяко дете за формиране на различни качества, но прави впечатление, че учениците с умствена изостаналост имат по-голямо предпочитание към музикалните дейности. Децата с дислексия към изобразителните дейности.

Децата с аутизъм първоначално не проявят интерес, но след това постепенно се включват в изобразителната дейност, а също така и в съвместна дейност каквато е създаването на общ колаж.

Имах възможност да проведе няколко занятия учениците от Центъра за специална образователна подкрепа на процеса на приобщаващото образование в Благоевград. Учениците с радост се включиха в предложените артдейности и колажът направен с детски ръчички им даде възможност да се радват на красивия арт продукт и да го използват в часа по математика.

Изводите, които се налагат работата и с български ученици е, че резултатите от артдейностите се доближават до констатациите от нашите дейности в Гърция.

Три са ключовите и изключително важни компоненти на изследването. Тези компоненти са: *положителната реакция на учителите*, приели да участват в това изследване и да проследят целия процес като внимателно и отговорно наблюдават организацията и реализацията на целия курс на изследването в училище и констатирайки ролята на артдейностите за успешното приобщаване на детето както в училище, така и в обществото като цяло; *родителите, представляващи съществен фактор*, поради желанието си да помагат и да констатират на практика корекцията, подобряването, както на училищните резултати, така и на поведението на детето. И третият, съществен елемент е *участието и положителната реакция на децата* – учениците, взели участие в изследването, нуждаещи се от специална помощ и подкрепа, удовлетворени по-добър и адекватен начин чрез прилагането на различни артдейности, които допринасят значително за постигане на желаното приемане, разбиране и приобщаване в детската общност.

Това изследване подчертава необходимостта от използване и прилагане на артдейности по време на образователния процес за повишаване на резултатите от корекционно- педагогическата дейност с децата със специални образователни потребности. Прилагането на този метод изисква сътрудничество на мултидисциплинарния екип, за да се постигне най-добрият възможен резултат, но и да се отговори на спецификата на всеки отделен случай. Изследването предоставя практически подход към разработването и повишаването на прилагането на артдейности в образователния процес с цел интегриране и приемане на децата със специални образователни потребности в класната стая.

Същевременно това е подходящ и полезен инструмент в ръцете на учителите и представителите на интердисциплинарния екип, който се занимава с деца със специални образователни потребности и като такъв инструмент трябва да се използва в ежедневната образователна практика на тези деца. А именно, основните цели на учебната програма могат да бъдат постигнати по-лесно чрез прилагането на различни арт дейности. Те могат да бъдат приложени към различни образователни програми от области като „домакински уреди“, „технологии“, „обществен транспорт“, икономически и социални дейности и др., като крайната цел е да се постигне по-успешно учене, по-лесно разбиране на учебната информация, по-адекватно поведение и ефективна комуникация.

И накрая, ние вярваме, че резултатите от изследването ще дадат възможност за търсене и създаване на практики и модели, които да се използват от образователния или интердисциплинарния екип, тъй като в сферата на гръцкото образование е налице интерес и търсене на начини за хармонизиране на децата със специални образователни потребности в класната стая; изследването може да бъде възможност да се проучат и утвърдят като модел практики, включващи артдейности в корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности. Научните изследвания засилват становището, че тези деца имат право да учат чрез алтернативни методи на обучение, които им позволяват да изживяват ситуации от ежедневието чрез осъществяването на различни достъпни, интересни и значими за тях артдейности: изобразителни дейности – живопис, рисуване, моделиране, колаж, театрализирана дейност и музикална – слушане, изпълнение.

В заключение бих искала да подчертая, че „домакините” в класната стая варираха със своите специфични наклонности и специални способности, с характерен, личен темп на учене и индивидуални проблеми. В този смисъл, тенденцията към диференциране на обучението вече не е необходимост, а задължение – училището трябва да се погрижи децата да не бъдат ощетени и в неблагоприятна позиция. Артпедагогиката може да бъде мост между изкуствата, както и преддверие към други области на образованието.

ПРИНОСИ

На основата на разработената дисертационна работа могат да се очертаят следните **научни приноси**:

Теоретични приноси:

1. Принос към теорията:

- Теоретичната база, свързана с характеристиките на деца със специални образователни потребности е обогатена от гледна точка на техните възможности за обучение, чрез използване на специфични за тях инструменти и методи, които са полезни и подходящи за техния профил.
- Подобрена е теорията за използване на артдейности, особено при деца със специални образователни потребности чрез развиване на ефективни начини на преподаване.

- Предлага се методология с доказана образователна ефективност по отношение на влиянието на артдейностите върху образованието и поведението на децата със специални образователни потребности.

2. Принос към практиката:

- Предложена е алтернатива на традиционното обучение, а именно чрез осъществяване на подходящи артзанимания в процеса на обучение на деца със специални образователни потребности.

- Приложени са артдейности от автора, чието съдържание - според хипотезата - е адекватно от гледна точка на практическите намерения за увеличаване използването на артдейности, насочени към повишаване ефективността на корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности.

- Създаден е артмодел за прилагане в корекционно-педагогическата работа с деца със СОП

- Учителите и специалистите могат да използват образователната и коригираща ефективност на различните артдейности в обучението като стандарт за практическо приложение.

Въз основа на гореизложеното могат да се направят следните препоръки за педагогическата практика:

1. Много е важно специалните педагози да използват в своята практика подходящи артзанимания, които да подпомагат увеличаването на образователната и коригиращата ефективност на обучението на деца със специални образователни потребности. Целесъобразно е въвеждането на подходящи артзанимания (музика, изобразително изкуство, театър) в специалните училища за обучение на деца със СОП в Гърция.

2. Учителите и специалистите да повишат използването на артдейности като за целта е необходимо да подбират подходящи материали и инструменти, в съответствие с индивидуалните особености и специални потребности на детето.

3. Полезно е артдейностите да са с практическа насоченост, за да подпомогнат процеса на създаване на необходими и значими за детето със СОП навици - правилно поведение в различни социални ситуации, контрол на емоциите, взаимоотношения с други хора, говорни умения и умения за диалог.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА

1. Apostolia Charmani. "Детето със специални образователни потребности", Международна научна конференция по педагогика, 25-26 ноември 2016 г., Благоевград, България
2. Apostolia Charmani. "Приносът на артдейността в корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности". 2-ра общогръцка конференция "Обучение през 21-ви век: от теорията до практиката- търсене на привлекателно и ефективно училище", 19-21 май 2017 г., Атина, Гърция.
3. Apostolia Charmani. "Артдейности в корекционната педагогическа работа с деца със специални образователни потребности" В: "Съвременни тенденции в науката", УИ „Неофит Рилски“, Благоевград, България - 14-18 юни 2017
4. Apostolia Charmani. "Артдейности в корекционно - педагогическата работа с деца със специални образователни потребности – през призмата на учители и родители". -

Стратегии на образователната и научната политика, кн. 6, 2018. Strategies for Policy in Science and Education, Volume 25, Number 6, 2018, ISSN 1314 – 8575 (Online) ISSN 1310 – 0270

5. Apostolia Charmani. "Ефектът на артдейностите при социализацията на децата със специални образователни потребности". 4-та международна конференция за насърчаване на образователните иновации, Лариса, Гърция 12, 13 и 14 октомври 2018 г.